

Natur & miljø

Norges Naturvernforbund | 3 • 2005 | kr 65

TURISTENES KONGE

Skjønnhetens kjemi

Lars Haltbrekken tar over

Gröna folkhemmet

I denne serien finnes **Sportsdrikk** med limesmak, **Recovery** med sjokolade- og jordbærsmak og **Protein** med sjokolade- og jordbærsmak. I tillegg finnes drikkflaske.

Serien med Asport-produkter er beregnet på aktive mennesker fra idrettsutøvere til de som trener på helsestudio. Ved kondisjonskrevende trening på sykkel, ski eller til fots kan Asport-produkter gi nødvendig tilførsel av karbohydrater, elektrolytter og proteiner.

Kom i form

På apoteket får du sportsemæring for påfyll av energi

Apotekproduksjon

Asport-serien produseres i Norge etter norsk nærings- og legemiddelforvaltning. Spør nærmeste apotek for ytterligere informasjon. www.asport.com

Leder

Å produsere livskvalitet

I dette nummeret av *Natur & miljø* ser vi nærmere på en ny trend i reiselivet: Økoturisme. Anslag tyder på at denne typen turisme vokser med mellom ti og 30 prosent hvert år i verdensmålestokk.

Her i landet er det ingen bombe at folk vil ha natur i ferien. De fleste utenlandske turister i Norge har alltid vært ute etter fjorder, fjell og midnattssol. Og mange av oss som bor her har friluftsliv høyt på ønskelista, nå som før. Likevel betyr utviklingen i reiselivet nye utfordringer for folk i mange posisjoner. Her er noen:

For reiselivsbransjen handler det om å utfordringen som Lone Lamark i GRIP formulerer i vår artikkel: Høy miljøprofil. Det må bety mat fra nabolaget, mest mulig miljømerkede produkter, sporløs ferdsel, minimal forstyrrelse av dyrelivet – og ikke minst at man bruker hjernekraft på den aller største nøtten, nemlig transportspørsmålet. Når kommer den første turistbussen på biodiesel?

Men her er utfordringer for flere, ikke minst bønder og naturbyråkrater.

Bøndene først: Tøffe tak i WTO og der omkring viser at landbruket i framtiden vil bli avhengig av inntekter fra flere enn Tine, Gilde, Gartnerhallen og landbruksoppgjøret. Men bøndene produserer ikke bare mat, og skogeierne leverer ikke bare tømmer. Samtidig leverer de – i beste fall – mangfoldig natur og kulturlandskap, og god tilgang på opplevelser. Enkelte bønder høres fortsatt ut som om de synes det er noe mindreverdig ved å «produsere prospektkort til turistene». Men om vi ikke tar mye feil regnes det fortsatt som god skikk på bygdene å pynte når man venter besøk. Opplevelsesverdiene disse næringene forvalter er mye mer verdt enn store og billige poteter. Turister på opplevelsesjakt i natur og kulturlandskap får med seg hjem en porsjon livsinnhold de ikke finner maken til andre steder. Å få lov til å by på den slags er noe å være stolt av.

Neste spørsmål handler om hvordan det å levere opplevelsesverdier kan bli noe å tjene penger på. Det er å håpe at oppfinnsomheten rekker lenger enn til

dyrere fiskekort (da kan vi bli uvenner). Et besøk på den svenske nettsiden www.naturensbasta.se anbefales til inspirasjon.

Men også naturforvaltningen skal få noe å tygge på. En av de største utfordringene handler om å sørge for at et landskaps opplevelsesverdier ikke blir klusset med når noen vil bygge veier, kraftledninger, hus eller hva det ellers måtte være. Per i dag er den statlige naturforvaltningen mer orientert mot kvantifiserbare størrelser, som antall berørte eksemplarer av sjeldne eller populære dyre- og plantearter. Hvis satsingen på økoturisme skal bli vellykket må opplevelsesverdiene få større plass i konsekvensutredninger og offentlige planer – selv om slike verdier er vanskelige både å måle og veie. Lykke til!

Jon Bjartnes

Natur & miljø

Utgiver: Norges Naturvernforbund
Boks 342 Sentrum, 0101 Oslo, Norge.
Besøksadresse: Grensen 9b, Oslo.
Tlf: 23 10 96 10.
E-post: redaksjonen@naturvern.no
Telefaks: 23 10 96 11.
ikgiro: 7874.05.56028

Fungerende redaktør: Jon Bjartnes
Journalister: Pernille Berg, Kristian S. Aas

Annonser: HS Media, tlf. 62 94 10 30
Design/layout: dEDBsign, Ketill Berger
Sats og trykk: GRØSET™

Abonnement
Institusjoner: kr. 340,-
Enkeltpersoner: kr. 225,-
Bestilles hos
Naturvernforbundets
medlemsservice,
Postboks 342 Sentrum,
0101 Oslo, Norge.
Tlf: 23 10 96 10.
Telefaks: 23 10 96 11.

Naturvernforbundet innestår ikke for miljøvennligheten til de bedrifter, tjenester eller produkter som det annonseres for i *Natur & miljø*.

Natur & miljø er tilsluttet Fagpressens Redaktørplakat

Innhold

Skjønnhetens kjemi
Inneholder de kosmetiske produktene dine kjemikalier som kan skade deg og miljøet? 4

Økoturisme
Norske selskaper gir turister nærelgen-opplevelser 8

Skogbruk kan gjøre fisk giftig
Kvikksølvavrenningen kan øke med opptil 50 ganger 13

Miljøkamp i Karelen
Forurensning fra et aluminiumsverk truer helse og miljø i russiske Nadvoitsy 14

Den nakne sannheten
om Naturvernforbundets nye leder 18

Tema Sverige
Vi beundrer våre naboer for deres miljøbyer 22

minister for bærekraft 24

og miljøvennlige begravelser 27

Ceviche på varmt svaberg
Kafétesten når nye høyder 38

Vanndetektiver
I Las Vegas har de ikke en dråpe vann til overs 44

Tysk økothriller
utsletter Stavanger med tsunami 54

Faste sider
• I korthet 7
• Energitips 20
• I kameraøyet 28
• Nytt fra Naturvernforbundet 31
• Bøker 37
• Debatt 42
• Blekkulf 48
• div ... 52

Jeg har over 500 konsertopptak med Bob Dylan. Til alle som sier at dette er galskap, så skjønner jeg overhodet ikke hva de mener

Lars Haltbrekken
side 18

Forsidefoto:
Kjell-Erik Moseid/
NN/Samfoto

SKJØNNHETENS KJEMI

Du har hørt før at skjønnheten kommer innenfra. Men vet du hva som kommer utenfra og inn?

Hvis du begynner dagen med et vanlig utvalg pleieprodukter, kan kroppen din ha møtt noe sånt som femti til hundre merkepliktige kjemikalier allerede før frokost. De fleste stoffene i kosmetikk er testet med tanke på umiddelbare helseskader, men kritikere frykter både langtidsvirkninger og miljøskader.

Vår moderne verden kan ikke eksistere uten kjemikalier, påstår den europeiske forbrukerorganisasjonen BEUC. De har laget en omfattende oversikt over kjemikalier i hverdagsprodukter, kalt «Our daily cocktail of chemicals», og resultatet er lite hyggelig.

Vi har industrikjemikalier rundt oss overalt. Vi kan ta opp de kjemiske stoffene gjennom å spise eller drikke dem, gjennom luften vi puster inn eller gjennom huden. Kjemiske stoffer vil også bli overført gjennom blod fra mor til foster.

Lite kunnskap

Det finnes over 100 000 kjemikalier på markedet og kun et lite antall av de vanligste blir kontrollert og klassifisert. EU-kommisjonen har innrømmet at vi trolig vet litt om mindre enn fem prosent av stoffene. En av måtene vi kommer i kontakt med kjemikaliene på er gjennom vår daglige omgang med pleieprodukter.

Vi bruker store beløp på kosmetikk i året. I 2004 brukte en gjennomsnittlig husstand her i landet cirka 11 000 kr på personlig pleie og kosmetiske produkter, ifølge Statistisk sentralbyrå. Hvor trygge er egentlig disse produktene for helsen og miljøet?

Skumle langtidseffekter

Kosmetikk-produsenter hevder at produktene deres inneholder så små mengder farlige kjemikalier at det ikke har noen betydning. Ikke alle er enig.

– I dag blir det fokusert alt for lite på samvirkende effekter av kjemikalier fra ulike produkter, sier Håkon Lindahl, miljørådgiver i Grønn Hverdag.

– Det er summen av alt vi får i oss, og alt

Tannfyllinger

Amalgam inneholder kvikksølv, et meget skadelig tungmetall. For mennesker kan kvikksølvforgiftning blant annet føre til nyresvikt,

skader på nerver, hjerneskader og kreft. Stoffet er også en fryktet miljøgift som kan hope seg opp i blant annet ferskvannsfisk. Bruken av amalgam i tannfyllinger er

årsaken til at 18 prosent av totale norske kvikksølvutslipp kommer fra krematorier.

Leppepomade

Da Grønn Hverdag testet 20 leppepomader med solfaktor, fant de at kun en var helt fri for hormonforstyrrende og miljøfarlige stoffer. Blant annet fant de stoffet 4-methylbenzylidene camphor (4MBC), som blir brukt som UV-filter. Stoffet er hormonforstyrrende, tungt nedbrytbart og kan

hope seg opp i kroppen hos både mennesker og dyr.

Ansiktskrem Butylhydroxytoluen (BHT) er et konserverings- og tilsetningsstoff som brukes i flere typer kosmetikk og hudpleieprodukter. BHT brytes langsomt ned og kan hope seg opp i kroppen. Dyreforsøk har vist at stoffet kan gi skader på foster, og det er både akutt og kronisk giftig.

Stoffet finnes for eksempel i Vichy Oligo 25 hudkrem for ung hud og i Gillette Mack 3 Turbo Gel barberskum.

Sjampo

Etter å ha testet 40 sjampoer fant Grønn

Hverdag bare seks som var frie for miljøbelastende stoffer. Pantene Pro V og Natusan pH 5,5 for normalt hår var blant sjampoene som kom dårligst ut i testen. Det ble funnet stoffer som var van- skelige å bryte ned

og som var meget giftige for vannlevende organismer. Dessuten inneholder flere produkter stoffer som er satt i forbindelse med alt fra allergi til kreft. Mange sjampoer inneholder også sterke parfymer.

Parfyme

Parfyme er en fellesbetegnelse på flere hundre sammensatte kjemikalier. Stoffene er ulike, og virkningene varierer. Vanlige bivirkninger kan være hudirritasjon, allergiske reaksjoner og astmaanfalle. Slike reaksjoner kan variere mye fra person til

person. Noen typer parfyme er også satt i sammenheng med andre og dels mer alvorlige skadevirkninger, som depresjon, skader på foster og nervesystem, hormonforstyrrelser og kreft. De fleste kosmetiske produktene vi kjøper i dag inneholder store mengder parfyme.

Spesielt lukten av musk bør vekke mistenksomhet. Syntetiske muskforbindelser er påvist oppsamlet i mennesker og miljø. Flere av stoffene er meget giftig for organismer i vann. Enkelte er også satt i forbindelse med kreft.

Tannkrem

Colgate Total inneholder triklosan, et stoff laget for å drepe bakterier. Stoffet kan bli i net gi aller

giske reaksjoner og antibiotikaresistens. I store nok mengder kan det skade foster og forplantningsevne, samt at det er satt i forbindelse med kreft. Triklosan kan også hope seg opp i kroppen og er et av de stoffene som er funnet igjen i brystmelk.

Natriumfluorid – nesten alle tannpastaer inneholder stoffet, bedre kjent som fluor. I små mengder gir fluor sterke tenner og motvirker hull. Store doser kan derimot forårsake store skader på tennene, beinskjørhet, allergiske reaksjoner og forgiftning. Det er nok fluor i en vanlig 100ml familietube med tannkrem til å drepe et lite barn! Lurt å være påpasselig...

Kjemi på nettet

- Lister over flere farlige stoffer kan du finne på <http://forbrukerportalen.no/Publikasjoner/Fakta/1098179580.19>
- Obs-listen er norske miljøvernmyndigheters liste over spesielt helse- og miljøfarlige stoffer les den på: <http://www.sft.no/publikasjoner/kjemikalier/1910/ta1910.pdf>
- Se listen over godkjente Svanemerkede produkter på www.ecolabel.no
- Grønn Hverdag har gjennomført flere tester, og har anbefalinger og råd om kosmetikk på sine hjemmesider. www.gronnhverdag.no

vi eksponeres for, gjennom en hel dag som kan være farlig, påpeker han.

Ifølge Lindahl er det ikke nødvendigvis slik at et produkt er trygt så lenge man ikke får en allergisk reaksjon, eller tydelig merker en forskjell.

– Flere stoffer kan lagres i kroppen og gjøre skade på lang sikt. Det er også nærmest umulig å påvise i ettertid at et spesielt produkt eller kjemikalie har gjort skade, sier han.

Lindahl oppfordrer forbrukerne til å være spesielt oppmerksomme på en gruppe kjemikalier som kalles parabener. Det finnes forskjellige typer, for eksempel methylparaben eller butylparaben. Parabener er å finne i cirka 80 prosent av alle kosmetiske produkter på markedet. I dyreforsøk har flere av parabenene vist store skader spesielt for reproduksjon og fruktbarhet.

Strengere regler for hårfarge

Lindahl advarer også mot bruk av stoffet blyacetat som blant annet er å finne i hårfargeprodukter.

– I maling er det tillatt med 0,5 prosent blyacetat, men i hårfarge er det tillatt med 0,6 prosent, forteller han oppgitt.

Det finnes også andre skrekkeksampler på stoffer som Statens forurensningstilsyn har forbudt i vaskemidler, men som like fullt er tillatt i kosmetikk.

– Reglene i dag er inkonsekvente. Problemene blir skjøvet rundt av politikerne. Ingen vil ta ansvar og innrømme hvor stort dette problemet virkelig er, sier Lindahl.

Klag!

De som blir syke av kosmetikk, må få erstatning for helseskader, mener Forbrukerrådet.

Det blir i disse dager jobbet med en ny kosmetikklov. Det nye lovforslaget legger stor vekt på at produktene ikke skal testes på dyr, og på tydeligere merking av innhold. I Forbrukerrådets høringsuttalelse til den nye loven krever de at det også bør legges vekt på rett til kompensasjon for tort og svie. I en tidligere undersøkelse ➤

Ingen vil ta ansvar og innrømme hvor stort dette problemet virkelig er, sier Håkon Lindahl, miljørådgiver i Grønn Hverdag.

► gjort for Statens institutt for forbruksforskning, viste det seg at to av tre kvinner, og en av to menn har hatt ubehag, plager eller skade etter bruk av kosmetikk og toalettartikler i Norge. Det som likevel overrasket mest i undersøkelsen, var at av de som har fått en eller annen form for bivirkning, hadde bare 21 prosent av kvinnene, og fattigslike

Kosmetikk-leverandørenes forening har anbefalt medlemmene å ikke svanemerke produktene sine, forteller direktør Alvild Hedstein i miljømerket Svanen.

seks prosent av mennene, klaget i noen form.

Forbrukerrådet håper at hvis man kunne få erstatning ville flere klaget, og produsentene ville bli tvunget til å forbedre produktene sine.

Svanen

Det offisielle nordiske miljømerket Svanen har i dag kun ett godkjent kosmetisk produkt samt ti lisenser for såper og sjampoer.

– Svanemerket er et kvalitetsymbol. Produktene vi tester må gjennom omfattende tester for både helse og miljø, forteller direktør Alvild Hedstein. – Vi ser på produktet

Nekter å miljømerke

Ingrid Standal, direktør for Kosmetikkleverandørenes forening, bekrefter at de har oppfordret sine medlemmer til å ikke svanemerke produktene sine.
– Det stemmer at KLF gjentatte ganger har fremholdt

for Stiftelsen Miljømerking at vi ikke kan anbefale svanemerket for kosmetiske produkter på grunn av de kriterier de bruker i dag, sier hun.

I desember 2003 av slo KLF miljømerking, hovedbegrunnelsen var at «kriteriene (satt av miljømerkingen) tar også for seg helsemessige aspekter. Slike aspekter hører ikke

hjemme i et kriteriedokument for miljømerking.» – Vår forenings tekniske komité ble nylig anmodet om å vurdere hvor vidt det forelå endringer i situasjonen som kunne tilsa at saken burde tas opp på nytt. KLF's tekniske komité fant ikke at det forelå slike endringer. KLF's standpunkt står dermed ved lag, sier Standal.

som en helhet og inkluderer hensyn til miljø og helse, pluss at vi også ser på kvalitet og sosialt ansvar og mer. Det hjelper ikke om produktet er miljøvennlig hvis man får allergisk reaksjon av det, eller om det ikke holder det de lover, sier Hedstein.

Vil ikke miljømerke

Svært få kosmetiske produkter er altså miljømerket og Hedstein legger noe av skylden på Kosmetikkleverandørenes forening (KLF). Foreningen har anbefalt medlemmene å ikke svanemerke produktene sine. Blant deres 23 medlemmer, som deler en betydelig andel av det norske markedet, finnes blant andre Colgate-Palmolive Norge AS, L'Oreal Luxury Products Norge AS og Midelfart & Co. AS.

– Selv om de ikke vil la oss gå gjennom

produktene deres, kan vi ved et raskt blikk på innholdsfortegnelsen, se at mange produkter ikke ville tilfredsstillere våre krav. Ett eksempel er de fleste av Natusans barneprodukter, forteller Alvild Hedstein.

Ikke få panikk

Både Håkon Lindahl og Alvild Hedstein presiserer at det ikke er grunn til panikk. Begge mener det er viktig at folk vet om problemet med kjemikalier i kosmetikk, og at de tar ansvarsfulle valg deretter. Det finnes gode alternative produkter både i helsekostbutikker, på apoteket og på Internett. Det kan likevel være verdt å huske at også produkter som markedsføres som økologiske kan inneholde skadelige kjemikalier. ■ Pernille Berg

I korthet

Truede dyrearter på nettauksjon

Utrydningstruede dyrearter blir solgt som «eksotiske kjæledyr» på Internett. Den engelske avisen the Guardian skriver om en undersøkelse som ble gjort av 100 nettsted, og ga sjokkerende resultater. Blant annet kunne man kjøpe en sibirisk tiger, som var priset til en halv million norske kroner.

For cirka 50 000 kr kan man anskaffe seg en voksen gorilla, og for 55 000 kan man bli en stolt eier av en «to år gammel giraff med godt gemytt».

International Found for Animal Welfare (IFAW) melder om at de på en uke fant over 9 000 ville dyr til salg på nettet. Regjeringer og organisasjoner er fortvilet og føler seg hjelpeløse i kampen mot ulovlig handel over Internett.

Pris: 50 000 kr

Pris: 500 000 kr

Pris: 55 000 kr

Foto: Photos.com

Lengre somre

Vi klager mye over dårlige og korte somre. Nå viser analyser utført av Universitetet for miljø- og biovitenskap at somrene er forlenget med flere uker, melder forskning.no.

For måleperioden 1871 – 1990 viser målingene fra syv målestasjoner, plassert fra Vardø i nord

til Oksøy på Norges sydspiss, at både frostfri sesong og vekstsesong har blitt mellom ti og 20 dager lengre (per 100 år).

En annen viktig størrelse er varmesummen, som har økt med seks til 11 prosent for de fem sørlige målestasjonene og 20 – 22 prosent for de

to nordlige.

– Analysene av perioden 1990 – 2005 er ikke ferdige, men her har det skjedd noe underlig. Kurvene rommer både ekstrem økning og ekstrem reduksjon og viser et helt annet mønster enn tidligere, sier forsker Arne Auen Grimenes.

Norge – et lavutslippssamfunn?

Lavutslippsutvalget ønsker å løse problemene med klimagassutslipp i samarbeid med folket. De lanserer nå nettstedet www.lavutslipp.no, hvor de tar i mot ideer og meninger om hvordan Norge kan kutte klima-

gassutslipp drastisk.

Utvalget ledes av BI-professor Jørgen Randers. Målet er å offentliggjøre en rapport neste høst, med forslag om hvordan utslippene skal reduseres med 50 – 80 prosent innen 2050.

Utvalget sier det er genuint opptatt av å få gode idéer for tiltak, kritikk og spørsmål fra hele befolkningen, og oppfordrer derfor alle til å delta i debatten.

USAs største hakkespett, ivory-billed woodpecker dukket oppet igjen etter 60 år.

«Utryddede» fugler kom tilbake

Flere antatt utryddede fuglearter har blitt gjenopplaget. Funnene gir håp om at flere arter som man har regnet som utryddet kanskje ikke er det likevel.

Det siste funnet av en «utryddet» fugleart var av USAs største hakkespett, ivory-billed woodpecker, som

ingen hadde sett eller hørt på 60 år. I vår kom det rapport om at fuglen var sett, og nylig kunne amerikanske fugleforskere presentere lydopptak, skriver *New Scientist*.

En annen overraskelse kom i 2003, da den newzealandske stormpetrellen ble observert. Fra før var

fuglen kun funnet som fossilt materiale!

– Vi tror vi har utforsket planeten og at vi vet alt, det er bare tull. Det er mye vi ikke vet og det er best sånn, sier Nigel Collar fra den engelske baserte BirdLife International til Planet Ark.

Miljøvennlig oppvarming blir stadig mer populært.

Derfor utvider vi fjernvarmeanlegget i Trondheim.

TRONDHEIM ENERGIVERK
Aldri en dag uten

Vi tar imot over 13 000 m³ varer til Oslo og omegn hver dag

...helt uten bileksos

Sjøfrakt er en energieffektiv transportform som gir mindre utslipp enn de fleste andre transportformer. På en vanlig dag håndteres rundt 400 containere i Oslo havn. Dette tilsvarer mer enn 200 trailere på veien. Oslo havn er ikke bare Norges største og viktigste importhavn for forbruksvarer. Vi representerer også en renere vei til hovedstaden.

Oslo Havn. En renere vei til hovedstaden.

Vårt nye TURISTMÅL

Elg og hval, moskus og bever, fjord og fjell og fisk: Den nye trenden i reiselivet er økoturisme,

og den er Norge som skapt for. Men det holder ikke med pen utsikt.

Kvart over elleve en søndag kveld viser skogens konge seg for en bil lastet med nederlendere. «Elk» hviskes det, og ut av bilen tyter det videokameraer og fotoutstyr og kikkerter. Elgen står på et jorde i Trøgstad i Østfold fylke og spiser intetende av en åker bugnende av blomstrende oljeraps. Elg i gult synes godt, selv på en drøy halv kilometers avstand. Vi synes godt, vi kikkere også. Kort etter at alle er ute av bilen, lunter elgen litt av gårde for å stoppe opp og glane litt, for så å lunte videre.

Økoturismen kommer

Etter åtte sesonger med elgsafari begynner Trøgstads 350 eksemplarer av skogens konge å bli vant til biler fulle av folk som glør. Naturbasert turisme er ingen nyhet i Norge. Men snart kan reiselivsbedriftene ta et skritt videre. I vår fikk GRIP, stiftelsen for bærekraftig produksjon og

forbruk, sammen med WWF og Innovasjon Norge, klarsignal til å etablere et eget sertifikat for økoturisme i Norge.

Lone Lamark i GRIP tror dette er midt i blinken for norske reiselivsbedrifter. Store deler av bransjen har allerede viktige betingelser på plass.

– Norsk turisme er stort sett småskala, naturbasert, forankret i lokalsamfunnene og viser fram norsk kultur og natur. Hvis man i tillegg sørger for å ha en høy miljøprofil og driver reiselivsbedriften på en miljømessig og økologisk god måte, så får vi økoturisme, sier Lamark.

Turist på naturens premisser

Begrepet økoturisme er omtrent 20 år gammelt, men først i 2002 med FNs år for økoturisme ble nyskapningen mer striglet i kantene. FN setter konkrete krav til bedrifter som skal drive med økoturisme, og hva de skal tilby sine gjes-

ter: Bedriften skal følge strenge miljøprinsipper og alltid sørge for å påvirke natur, kultur og miljø minst mulig, tilby naturbaserte opplevelser, bidra aktivt til natur- og kulturvern, ta hensyn til den lokale kulturen, tjene lokalsamfunnet, drive reiseliv i liten skala, rette seg mot individuelle turister eller små grupper og inneholde et læringskonsept der gjestene får kunnskap om natur, miljø og lokal kultur. Omtrent det motsatte, altså, av det de fleste forbinder med charterturisme: Enorme hotellkomplekser som er like i alle land, skandinaviske barer i småbyer ved Middelhavet og kelnere som snakker svorsk.

Skitt eller kanel?

Strenger og badevann er også natur. Naturbasert turisme og økoturisme behøver altså ikke være det samme. Men hva som er hva her i verden er ikke alltid ➤

Kommer elgen snart? Nederlandske turister på elgsafari i Trøgstad.

Delfiner får hyperaktiv adferd når mennesker kommer på besøk.

Foto: Photos.com

► lett å si. Tar du en ferietur til Costa Rica, for eksempel, er nær sagt alle turoperatører «eco». For den miljøbevisste reisende er det derfor vanskelig å vite om «Dolphin Eco-Adventure» er en reell økoturismebedrift, eller bare kaller seg det for å trekke til seg miljø- og naturvennlige sjeler. Av alle verdens drøyt 214 land, har bare to et nasjonalt sertifiseringssystem for økoturismebedrifter, som det Norge er i ferd med å etablere. Landene er Sverige og Australia. I alle andre land er det rett og slett umulig å vite om du har med ekte «eco» å gjøre eller ikke.

Vokser og vokser

Selv om økoturismen kan være vanskelig å definere, er det desto lettere å slå fast at den er en trend på vei oppover.

Lone Lamark i GRIP forteller om kraftig vekst for naturbasert turisme:

– På verdensbasis viser statistikken at denne formen for turisme vokser med omtrent 30 prosent årlig, sier Lamark.

Hvor mye av denne turismen som tilfredsstiller FNs krav til økoturisme er ikke godt å si. Tidsskriftet *New Scientist* skrev

nylig at økningen i økoturismen er på mellom 10 og 30 prosent per år, og at hver femte turist i verden betrakter seg selv som en økoturist.

Hvalsafarier, inkludert delfintitting, er i dag en millionindustri. For 20 år siden dro en halv million mennesker i verden på tur for å se på hval; i år gjør ni millioner mennesker det samme. Om hvalen er så innmari begeistret for dette, er imidlertid heller tvilsomt.

Dyr liker ikke økoturister

Forskning verden over viser at dyr generelt ikke er glade for at turister trækker rundt i deres naturlige miljø. Spesielt problematisk blir dette for økoturismen, som i seg selv skal være natur- og dyrevennlig. Neste gang du får tilbud om hval eller delfinsfari, bør du tenke over følgende: Forskning fra både New Zealand og Skottland

viser at de havlevende pattedyrene blir nær sagt hyperaktive når mennesker kommer på besøk. I New Zealand hviler delfinene vanligvis 70 prosent av tiden. Når turistbåter kommer til, hviler de så lite som 0,5 prosent av tiden. De er altfor opptatt med å svømme i baugen på båtene og hoppe i vannskorpa til å ta livet piano.

Slankere kyllinger

Guløypingvinen i New Zealand er den tredje største pingvinarten i verden, og utrydningstruet. Turistene hjelper trolig ikke til å få arten opp på fote. I turistbesøkte områder veier ungene til guløypingvinen 0,7 kilo mindre enn artsfrendene i uberørte områder. Dette er ti prosent mindre enn normalt, noe som er mye for små kyllinger. Forskerne vet ikke noe sikkert om årsaken til den lave kyllingvekten i besøkte områder, men mye tyder på at foreldrene bruker mye lengre tid på å komme til ungene med mat fra havet når de ser mennesker på stranda. Trolig vil pingvinforeldrene vente med å komme opp til kysten er klar, av redsel for mennesker. Denne forsinkelsen betyr at foreldrene fordøyer en del av den maten de ellers gulper opp igjen til ungene.

Elg-garanti

Hva elgene i Trøgstad egentlig synes om turister, er ikke godt å vite, men de trekker nå ned til åkrene i skumringen kveld etter kveld. Guide Finn Kristen Frøshaug har vel 40 turer i sesongen, som varer fra slutten av juni til midten av august, med alt fra én til 20 deltakere. De fleste safari-deltakerne bor på Frøshaugs campingplass Olberg, og er tyske og nederlandske turister på bilferie i Norge. Frøshaug har hatt tilbudet i nesten åtte år, de siste fem med elg-garanti. Ikke én bomtur uten elg i glaningen har han hatt på fem år, og statistikken hans viser at safarigestene får se i gjennomsnitt åtte og en halv elg per tur. Det er ikke verst uttelling for femti kroner, og fire kjørte mil.

Fly er ikke bra

Den aller største utfordringen for økoturismen er reisen til og fra, mener Carlo Aall. Han er forsker ved Vestlandsforskning, og har studert økologisk turisme, naturbasert turisme og kvalitetsturisme i Norge i en årrekke.

– De fleste øko-turisttilbud er flinke til

å tilby et miljøvennlig opphold, med miljøvennlige aktiviteter. Men de klarer ikke å forholde seg til den største miljøutfordringen, i hvert fall globalt sett: Selve reisen, sier Aall.

– Det er ikke gitt at det er miljømessig sett bedre å dra på øko-ferie til Costa Rica enn å ligge på en strand på Kanariøyene, men hvis øko-ferien er en fottur i Femundsmarka vil nok den ligge bedre an, sier Aall.

Han tror at folk tar seg fri fra miljøholdningene når de drar på ferie.

– Vi ser at de som til daglig bor tett, bruker sykkel eller kollektivtrafikk til jobb, ikke har bil og generelt påvirker miljøet minst i dagliglivet, er de som reiser lengst i fritiden, med de mest miljøuheldige transportmidlene. De flyr mest og lengst, sier Aall.

Å være en god turist

Uansett reisemåte gjør det en forskjell hvordan man oppfører seg når man er på tur. GRIP har laget en egen brosjyre med tips om hensynsfull turisme. Der blir man blant annet minnet om at vann er en knapp ressurs de fleste steder i verden. Når behovet for en kroppsvask melder seg, er altså en kjapp dusj bedre enn et karbad. Andre råd handler om å bruke lite

Verdt å tenke på

- En turist på fjelltur i Nepal bruker 6 kg ved per dag i et land som allerede mangler brensel.
- Et stort hotell i Egypt bruker samme mengde elektrisitet som 3600 egyptiske middelklassehusholdninger.
- Cruiseskipene i Karibia skaper 70 000 tonn avfall pr. år.
- 3/4 av Europas naturlige sanddyner fra Gibraltar til Sicilia er forsvunnet, hovedsakelig som et resultat av turismen.
- Mange turister tar med seg biter fra tusener av år gamle kulturminner som suvenirer og er med på å ødelegge verdifulle kulturskatter.
- På Sinai i Egypt bygges det nå 30 000 hotellrom i et område der lokalbefolkningen fra før av ikke har nok vann.
- Årlig krysser en halv milliard ferierende mennesker landegrensene. Ennå har to milliarder kinesere og indere knapt begynt å røre på seg.

Kilde: God Turist, GRIP

GRIP har til turistnæringen i Norge. Lone Lamark gleder seg til å få satt Norge på økoturistkartet, og mener tiden er moden for denne miljøvennlige dreiningen av norsk turisme.

– Vi er jo nesten der allerede – Norge er som skapt for økoturisme, og dette er i dag et totalt uutnyttet marked. Men samtidig er det viktig at når Norge nå satser på økoturisme, så handler det om god kvalitet og høy miljøprofil. Det forventer markedet av oss, sier Lamark.

Nær-elg-opplevelse

Tilbake i Trøgstad står neste elg på et jorde ganske så nær veien, med en makker i skogkanten like bak. Perpleks stirrer elgen på jorden på oss et drøyt minutt, før han finner ut at dette er for skummelt, og strener inn i skogen han med. Nederlenderne gliser, og sammenligner bilder. På vei tilbake til Olberg kommer det fram at dette er første gang de har sett elg «live», og at det var en fin opplevelse. Nesten like fint som Geirangerfjorden?

– Mange av gjestene har vært på bilferie i Norge flere ganger, og har aldri sett elg. De blir så glade og fornøyde etter en tur, og takker og tar meg i hånda. Det er artig, sier Finn Kristen Frøshaug.

■ Elisabeth Kirkeng Andersen og Kristian S. Aas

Glade i mennesker på Galapagos

Galapagosøyene ser ut til å være det stedet i verden hvor økoturismen fungerer etter intensjonen. For

å komme til øyene må turister betale en sum på 1000 norske kroner, som blir brukt til forskning

og bevaring av øygrup-pas dyre- og planteliv. Turistene får bare lov til å komme rundt på øyene ved deltakelse i organiserte turer ledet av utdannede guider, og dyrene ser ikke ut til å bry seg om menneskene som knipser fra hofta. Forskning på blant annet de marine iguanene som bare finnes her på Galapagos, viser at disse ikke blir stresset av mennesker i det hele tatt.

Foto: Photos.com

Naturens beste i Sverige

Svenskene har innført sitt eget klassifiseringsmerke for økoturisme, som de enkelt og greit kaller «Naturens bästa». Vår bedre halvdel i øst oppmuntrer til ansvarsfull opplevelsesturisme i naturen gjennom en inspirerende nettside. Gjennom en enkel søkemotor kan du søke etter bestemte

områder og ulike typer opplevelser. På Øland kan du være med på fuglekurs på Sveriges beste fuglelokalitet, i Stockholm kan du få guiding til fots eller i kano i den svenske hovedstadens egen nasjonalpark, Ekoparken. I Härjedalen kan du fiske med flue, dra på tur med hundespann eller besøke en gammel samisk boplass, og i Lappland kan du ri og fiske i Vindelfjellene.

Samt masse, masse mer. Hele 170 arrangementer har fått kvalitetsstempelet. Arrangementene er delt inn i 19 kategorier som burde tilfredsstille de fleste lyster og begjær for en vellykket ferie; fra vandring, klatring og hundespannkjøring, til familieeventyr og kategorien for «Bara vara & Må bra». Sjekk ut selv: www.naturesbasta.se

Foto: Stefan Wedstrand

VANN- OG VINDTETTE FRITIDSKLÆR TIL KNALL PRIS.

Nordens mest populære membrandress? Nå også til salgs her i Norge til en meget konkurransedyktig pris.

AIR-TEX-membran garantert vanntetthet.

AIR-TEX-membranen er laminert i både jakke og bukse.

RIP-STOP gjør dressen ekstremt slitesterkt.

Vind- og vanntett stormklaff som beskytter gledelåsen.

God passform, med justering i midjen. Kun på den røde modellen.

Høy krage som beskytter mot uværet. Behagelig fleece i kragen.

Radio/mobil lomme.

Jakken har stramming i midjen.

Stilig innvendig nettingfor.

Buksene har en fleksibel midjejustering ved hjelp av borrelås.

For kvinner, rød figur sydd eller blå rett modell. For menn blå modell.

Hetta har mange justeringsmuligheter.

Praktisk brystlomme som er beskyttet mot vind og vann.

Justerbar ved håndleddene.

Justering smuligheter i buksebenene.

Gjennomtestet, pustende, vann- og vindtett av meget høy kvalitet.

Tilsvarende vann- og vindtette fritidsklær koster ofte godt over 3000 kr. Ved å bestille direkte fra Vildmarks AS unngår du fordyrende mellomledd.

TESTET AIR-TEX membran

Kjernen i North Ice Outdoor er AIR-TEX membranen. Membranens evne til å holde vannet ute er testet av VTT (Finske Statens Testcenter). AIR-TEX fikk **toppkarakterer i vanntetthet**, vannsøyle på 10 000 mm. (VTT prøf/3069/03). Membranens pustevne er testet ved Tammerfors Tekniske Universitet. **I henhold til testrapporten holder N.I.O membranen ventilasjonsevne av den høyeste klasse** På North Ice Outdoor benytter vi laminert AIR-TEX membranen.

Jakke + bukse **999** + post og gebyr **Kr**

Ring **629 46250**
eller bestill via web-shop: www.vildmarks.no
Kontortid: 8-20

Stor gavepakke med på kjøpet

1. Stilig og behagelig fleecejakke

Mjuk og tover ikke. Farge rød eller blå.

2. Varmt North ICE fleece-undertrøy

Behagelig fleece av høy kvalitet.

Andressaten betaler for sending i Norge

Vildmarks AS
Svarsending 5234
0094 Oslo

Bestillingskupong

Unngå telefonkø, bestill North Ice Outdoor via denne kupongen eller via Internett. **Pris: 999,-kr + frakt/gebyr.** I tillegg fordelspakken får du i tillegg en **OVERRASKELSESPRESANG**. Send din bestilling i dag, porto er betalt. Gjelder så lenge vi har igjen produktet på lagret.

Bestillerens underskrift: (Foresattes hvis vedkommende er under 18 år).

Navn

Adresse

Adresse

Tlf

Angi dine mål i denna ruta

	Lengde cm	Vekt i kg	Midjemål	Blå	Rød
Dress 1					
Dress 2					
Dress 3					

En hyggelig overraskelses presang som vi tror dere friluftslivs entusiaster blir fornøyd med.

www.vildmarks.no www.jahtijakt.com

Skogbruk kan gjøre gjedda giftig

Ferskvannsfisk som gjedde og stor ørret inneholder så mye kvikksølv at gravide og ammende blir advart mot å spise den. Svenske forskere mener moderne skogbruk har mye av skylda.

Bruk av tunge maskiner i fuktig skog kan mangedoble avrenningen av kvikksølv.

Ett gjeddemåltid i måneden er maks, anbefaler Mattilsynet. Begrunnelsen er høyt kvikksølvinnhold.

Små mengder kvikksølv finnes naturlig i skogbunn og jordsmonn. De siste tiårene har mengdene økt på grunn av forurenset nedbør. Nå viser det seg at moderne skogbruk kan bidra til å sette miljøgiften i omløp.

Ikke all fisk er like sunn som sitt rykte. Høyt innhold av kvikksølv er grunnen til at helsemyndighetene oppfordrer folk over hele landet til begrenset inntak av stor rovfisk fra ferskvann. Nærmere bestemt gjelder advarselen gjedde, abbor over 25 centimeter, og ørret eller røye som er større enn et kilo. Gravide og ammende blir anbefalt å ikke spise slik ferskvannsfisk i det hele tatt, mens resten av oss blir oppfordret til å ikke spise den oftere enn en gang i måneden. Kvikksølv er et meget farlig stoff som kan gi nyreskader, skader på nervesystemet, fosterskader og kontaktallergi. Andre skumle langtidsvirkninger er kreft, reproduksjonsskader og arvestoffskader. Metallet brytes ikke ned i organismer, men hoper seg opp i næringskjeden.

Øker opptil 50 ganger

Skadeeffektene av kvikksølv har vært kjent lenge og utslippsreglene har stadig

blitt strengere. I Norge er utslippene redusert med ca 58 prosent fra 1995 til 2002. Nedgangen skyldes i hovedsak reduserte utslipp fra olje- og gassvirksomheten og fra kilder som forbrenningsanlegg, deponier, krematorier og avløp.

Lignende utslippskutt har man sett i Sverige, men likevel kom ikke den forventede nedgangen i kvikksølvinnholdet i fisk. Dermed begynte forskere å se etter mulige forklaringer. De fant ut at avrenningen av kvikksølv var mellom ti og femti ganger høyere enn normalt, etter at tunge hogstmaskiner hadde kvernet opp skogbunnen. Når kvikksølvet først er frigjort, kan det følge avrenningsvannet til elver og innsjøer, hvor metallet hoper seg opp i fisk. Ifølge svenske forskere kan dette være en av hovedforklaringene på at det fortsatt er høyt innhold av kvikksølv i mange typer ferskvannsfisk, tross nedgang i nasjonale utslipp.

Gir råd til skogbrukere

For å redusere kvikksølvtillførselen så mye som mulig, har svenske myndigheter begynt å gi skogbrukere konkrete råd om hvordan hogsten bør foregå. En generell

oppfordring er å være forsiktig med bruk av tunge maskiner på fuktig jord og skog, spesielt i områder med mye vann. De har også oppfordret til å unngå flatehogst i fuktige områder og til samarbeid skogbrukerne imellom for å minske trafikk. Dessuten ønsker de at graving av grøfter skal gjøres på en slik måte at det renner ut minst mulig dødt organisk materiale fra jorden.

Nesten ukjent i Norge

Her i landet er den svenske forskningen så å si ukjent. Verken miljømyndigheter, landbruksmyndigheter eller skogforskere er oppdatert på de svenske funnene. Det er derimot Sigurd Rognerud, avdelingsleder for Østlandsavdelingen ved Norsk institutt for vannforskning (NIVA).

– Vi har i lang tid prøvd å få skogforskere og myndighetene til å ta dette problemet på alvor. Første skritt i riktig retning ville være å finne ut så mye som mulig om sammenhengen mellom bruk av maskiner i jord- og skogbruk og kvikksølvinnhold i ferskvann. Etter at vi har kartlagt problemet kan vi legge en plan hvordan vi kan løse det, sier Rognerud. **Pernille Berg**

«Her i byen er ALT I ORDEN»

I den russiske byen Nadvoitsy har forurensning fra det lokale aluminiumsverket vært en konstant helsetrussel i flere tiår. Det aller farligste er å snakke om det.

Kommer du til Nadvoitsy, en småby i den russiske Karelen, kan du spørre nesten hvem du vil: Ledelsen ved aluminiumsfabrikken, lokale myndigheter eller folk på gata. Enten kommer de til å si at miljøet er helt i orden, eller så kommer de ikke til å si noe som helst.

Men det finnes unntak. Barnehagestyrreren Tatjana Aleksandrovna Skuljak er ett av dem.

– Alle her kjenner noen som er syke på grunn av fabrikken, sier Skuljak til Natur & miljø. Raskt ramser hun opp sin egen mann, sønn og niese som egne eksempler.

– Ingen tør å si noe høyt. Folk er redde for å miste jobben, men sammen med venner går snakket, sier Skuljak. Vi spør forsiktig om vi kan sitere henne i en artikkel i et norsk blad, og jo da, det er helt greit.

– Jeg er blitt så gammel, og mannen min er allerede pensjonist. Jeg har ingenting å tape, slår Skuljak fast.

93 prosent av innbyggerne skadet

Miljøproblemene i Nadvoitsy har vært en offentlig hemmelighet i flere tiår. I 1974 etablerte aluminiumsverket en fylling utenfor byen der det ble lagret fluorholdig avfall. Omtrent samtidig begynte byens innbyggere, og særlig barna, å få synlige skader på tenner. Dette foregikk i 15 år uten at noen våget å ta affære. Først på bølgen av åpenhet rundt perestrojka-perioden tok en gruppe kvinner initiativ til å få undersøkt årsaken til de synlige tannskadene.

De offentlige undersøkelsene viste at hele 93 prosent av byens innbyggere var rammet av fluoroskader på tenner og skjelett. Andre opplysninger som kom fram var at det var 17 ganger flere misdannelser ved fødsler i Nadvoitsy enn i kontrollbyen Kem.

Samtidig ble det avdekket at avfallsfyllingen var lagt i myrområder i kontakt med byens drikkevannskilde. Resultatet ble at fabrikken bygget en demning som skulle hindre avrenning til drikkevannet. I tillegg sluttet de med rensemetoden som hadde produsert det fluorholdige avfallet, og har siden slutten av 1980-tallet sluppet alt urensset ut til luft i stedet. Rundt byen er det i dag synlige vegetasjonsskader fra de høye fluorutslippene.

Farlig drikkevann

I dag er alt i orden i Nadvoitsy – i hvert fall hvis du spør bedriftsledelsen eller sjekker offentlig statistikk. Men fortsatt viser de offisielle tallene over tannskader at 16 % av barna er rammet av alvorlig fluoroskader. Det er alminnelig oppfatning i byen at de virkelige tallene er langt høyere. Til tross for det økologiske paradiset myndighetene reklamerer med, blir folk

advart mot å drikke kranvannet. Få har råd til å kjøpe flaskevann. Mange henter seg drikkevann i kilder rundt byen. Men de fleste bruker vannet fra krana når de koker te og lager mat.

Familien som ble folkefiender

En familie i Nadvoitsy har tatt belastningen med å utfordre både bedriftsledelse og myndigheter. Familien Kuzin består i dag av alenemoren Ludmila med fire barn. Ludmilas mann Andrej var den første som gikk til søksmål mot ledelsen ved fabrikken. Han var blitt arbeidsufør etter fluoroskader på skjelettet. Da søksmålet var levert fikk forurensningen i Nadvoitsy stor oppmerksomhet. Samtidig begynte ryktene å gå om at en dom kunne føre til at fabrikken måtte stenge. Etter flere år under sterkt press og uten rettslig avklaring, tok Andrej sitt eget liv. I dag fører sønnen Dmitrij søksmålet videre.

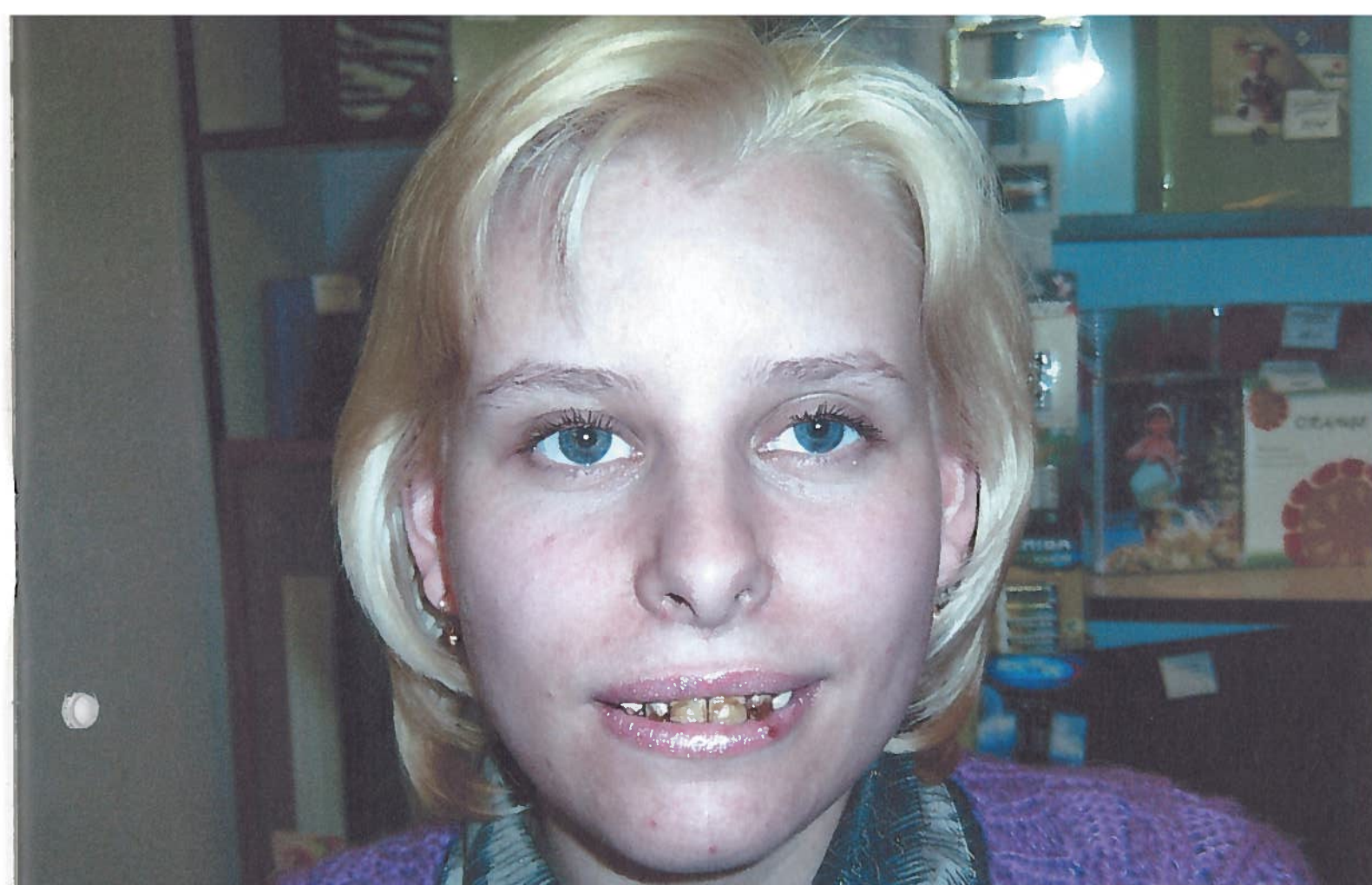
– Torpedoer og voldtektsforsøk

Natur & miljø møtte familien Kuzin i deres leilighet i Nadvoitsy. Den sørgelige historien til tross var det en lun og hyggelig familie som tok i mot oss, ivrige etter å få fortelle til noen som kunne bringe historien videre til verden utenfor.

Familien forteller at de har fått merke mange slags konsekvenser av å ha reist seg mot hjørnesteinsbedriften. De beskriver hvordan det er å få torpedoer fra fabrikken på døra, som lokker med penger eller truer med lemlestelse. De forteller om å få stein kastet inn gjennom vinduet om natta mens de sover, om voldtektsforsøk på datteren Lena da hun var tolv, om hvor tøft hun har det på skolen, og om Julia på fire som de ikke får barnehageplass til.

Får ikke jobb

Det direkte presset er bare en del av historien. Den andre delen handler om ➤

Etter litt overtalelse åpner kvinnen i fotobutikken munnen for å vise fram tennene sine. I Nadvoitsy har folk flere grunner til å spare på smilet. Mange har bare svarte hull igjen i munnen.

Etter tiår med utslipp og uforsvarlig avfallslagring, er våtmarkene rundt Nadvoitsy tydelig preget av forurensningen.

VINDKRAFT OG VANNKRAFT FINNES DET RENERE ENERGI?

Et lokalt energiselskap

I tillegg til energiproduksjon har NTE lang erfaring med installasjon og oppbygging av elektriske anlegg. NTE har butikker i hele Nord-Trøndelag, som kan tilby det meste av elektriske produkter til konkurransedyktige priser.

Kommunikasjon

NTE kan også tilby komplette løsninger innen tele/data og automasjon. Våre fagfolk prosjekterer slik at du får riktig utstyr og programvare tilpasset ditt behov.

NTE – på parti med naturen!

NTE
Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk

Besøksadresse: Sjøfartsgt. 3, Steinkjer
Postadresse: 7736 Steinkjer
E-post: nte@nte.no • Internett: www.nte.no

Telefon: 74 15 02 00
Telefaks: 74 15 04 00

► fattigdom og helseproblemer. Ludmila fikk ikke jobben på fabrikken tilbake etter å ha vært hjemme med minstejenta. Begge de voksne sønnene, Dmitrij og Nikolaj, har tydelig svekket helse, og synlige tannskader. Heller ikke de klarer å skaffe seg jobb. Forklaringen er at potensielle arbeidsgivere ikke tør å legge seg ut med fabrikkledelsen. Etter flere år uten inntekt skylder familien Kuzin nå en stor sum penger for husleie, og er truet med utkastelse fra leiligheten. På menyen står makaroni, dag ut og dag inn.

– Ulovlige fyllinger

Dmitrij og Nikolaj tar oss med til utkanten av byen for å vise fram ulovlige avfallshauger fra fabrikken. Vi kjører bil lang snirklete skogsveier, en av dem er tydelig forsøkt gravd opp for å hindre trafikk. Vi klatrer over hindringen, og rundt de første svingene møter et sørgelig syn. Katodeavfall fra elektrolyseprosessen er i Norge betraktet som spesialavfall, og må lagres i hermetiske containere. Her i Nadvoitsy ligger det spredt rundt i skogen, mange steder rett i kanten av små elver og vann. Det er arbeidere ved fabrikken som har fortalt guttene om de ulovlige haugene.

– Angrer ikke

Alle konsekvensene til tross: Familien Kuzin er fortsatt innstilt på å forfølge

Moderne folkefiender: Ludmila, Dmitrij, Nikolaj, Lena og Julia. Familien Kuzin har tatt tatt belastningen med å utfordre bedriftsledelse og myndigheter i Nadvoitsy.

saken mot ledelsen ved aluminiumsverket. Før vi forlater Nadvoitsy spør vi om de angrer på å ha satt prosessen i gang. De nøler bare et lite øyeblikk før de sier nei i kor. ■ Yngvild Lorentzen, tekst og foto

Oppfordrer til støtte

– Ariston og familien Kuzin trenger norsk hjelp for å jobbe videre mot aluminiumsfabrikken i Nadvoitsy. Vi har derfor åpnet en konto der medlemmene våre kan gi bidrag til denne saken, sier generalsekretær Tore Killingland i Naturvernforbundet.

– Ariston og familien Kuzin kjemper en vanskelig kamp. Vi ønsker å bidra til at saken kommer opp for menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg, og til at kampen for rensetiltak og opprydding kan gå videre, sier Killingland.

Norges Naturvernforbund har støttet russiske miljøorganisasjoner siden begynnelsen av 90-tallet. Killingland mener norske bidrag er særdeles viktig i slike saker, fordi russiske miljøorganisasjoner har få kilder til å skaffe midler til arbeidet sitt internt i landet, og det er enda vanskeligere når det gjelder kontroversielle saker.

– Ariston og Kuzin-familien har små sjanser til å fortsette arbeidet om vi ikke bidrar med det vi kan, sier Killingland. Han oppfordrer alle medlemmer i Norges Naturvernforbund til å bidra til innsamlingen. Kontonummer og mer informasjon kan du finne på www.naturvern.no/mir.

Miljøverner dømt for ærekrenkelser

Familien Kuzins kamp mot aluminiumsfabrikken hadde ikke vært mulig uten Andrej Kozlovich og hans lille organisasjon Ariston Fond. For innsatsen er han dømt til å betale erstatning for ærekrenkelser.

Da kvinnene i Nadvoitsy protesterte på slutten av 80-tallet, var Andrej Kozlovich i begynnelsen på det som så ut som en lysende partikarriere. Så kom avsløringene. Siden fulgte tausheten og bortforkla-

Andrej Kozlovich i den lille miljøorganisasjonen Ariston arbeider for å få familien Kuzins søksmål mot aluminiumsfabrikken i Nadvoitsy vurdert ved menneskerettsdomstolen i Strasbourg.

ringene. Men Andrej glemte ikke. Han lette stadig etter ny informasjon, og så etter hvert opp jobben for å vie seg til kampen mot forurensingen fra Nadvoitsy på heltid.

Verst for arbeiderne

Kozlovich forteller om en forurensning som påvirker alle i den lille byen. Verst utsatt er likevel arbeiderne på aluminiumsfabrikken. Fabrikken jobber i hovedsak med gammeldags teknologi, der blant annet fluor, svovel, støv og PAH slipper rett ut i hallene der elektrolyseovnene står og arbeiderne jobber. Arbeiderne har vondt i hele overkroppen, får luftveissykdommer og har overhyppighet av kreft. Likevel tier de aller fleste.

For å få situasjonen vurdert av en domstol måtte noen av de rammede ta på seg rollen som saksøker. Det var etter forslag fra Kozlovich at familien Kuzin valgte å gå til søksmål mot aluminiumsverket. Etter familiefarens død sto det stille et par år, inntil sønnen Dmitrij var myndig og så seg villig til å fortsette kampen.

Andrej har hele tiden merket sterkt press på sin person.

– Da ledelsen ved fabrikken kalte familien Kuzin for forbrytere, sa jeg åpent i media at det var ledelsen selv som er de ekte forbryterne. Etter dette har jeg ikke fått fred, sier Andrej.

Hjemme i leiligheten har han sju tykke mapper med dokumenter om fabrikkledelsens motsøksmål mot ham selv for ærekrenkelse. To runder har denne saken gått i retten. Siste gang var bedriftsledelsens søksmål for «moralisk skade» på ti millioner rubler, fra hver av de ni som sto bak. Andrej ble dømt til å betale, men ikke mer enn 37 500 rubler til sammen. Dette er snaut 10 000 kroner, og likevel en stor sum penger for den fattige miljøverneren. Utallige timer til papirarbeid og brevskriving er gått med til søksmålene mot ham selv, timer han heller ville ha brukt på familien Kuzins søksmål.

– Vi kommer ikke til å gi oss, sier Andrej. – Jeg har meldt saken deres inn til menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg, og har fått beskjed om at de vil vurdere den der.

Hvem er denne karen?

Da mannen på bildet var 17 år tok han en beslutning som etter alt å dømme var bra både for sporten og naturen: Han la fotballsko på hylla og ble miljøverner.

Lars Haltbrekken har tidligere blitt omtalt som «en stuttvokst elg som nettopp har fått dun på haka.» Selv om elgen tross alt er skogens konge var han var ikke spesielt begeistret for denne beskrivelsen, som stod i Adresseavisen høsten 1991. Oppslaget ga ham kallenavnet Elgen i lang tid. Selv vil han helst bli husket som engasjert og lysten på å oppnå resultater.

Lars har faktisk vært svært så ivrig på å oppnå det han vil. På sine yngre dager satt han i fengsel, han poserte naken og ofret fotballkarrieren – alt dette for å redde naturen.

Nå har Lars blitt voksen. Han håper fortsatt at han har drivkraften og viljen til å bli med på en real demonstrasjon, men det ville han har gjort i det siste er å bli ny leder for Naturvernforbundet.

Tilfeldig politisk oppvåking

Lars vokste opp i grønne omgivelser i Trondheim med en far og bestefar som fisket og gikk mye i fjellet. Som 17-åring fikk livet hans en brå vending.

– Det var en jente i klassen min som vervet meg som medlem av Natur og Ung-

“Up to some paradise where trout streams flow and the air is nice”¹⁾
Lars på molteplukking i Folldalstraktene.

dom i 1988. Miljøet i NU var veldig bra, og jeg ble mer og mer engasjert. Det var Rotvollaksjonen i 1991, hvor vi bodde i protestleir i tre måneder og demonstrerte for bynære grøntområder, som ble en avgjørende politisk oppvåking for meg, forteller han.

Fugl i bur

Da de unge og ivrige opprørerne til slutt ble båret bort av politiet hadde to gode ting skjedd – Natur og Ungdom i Trondheim fikk masse nye medlemmer, og Lars Haltbrekken hadde bestemt seg for at natur- og miljøvern var en sak verdt å kjempe for. Han ble valgt til leder for NU seks år senere.

Etter en rekke protester, lenking til trær og hindring av anleggsarbeid, ble bøkene for sivil ulydighet til slutt så mange at han måtte i fengsel.

– Jeg satt i fengsel en måned, høsten 1998 på Trøgstad krets fengsel. Vi var en liten gjeng som satt der sammen. Det var en opplevelse, men samtidig noe av det kjedeligste jeg har gjort noen ganger, sier Lars med en latter.

Naturvern ble også så viktig at han droppet ut av Universitetet i Trondheim etter noen grunnkurs i historie.

– Jeg er overbevist over at det viktigste i

livet lærer man ikke på skolen, sier Lars. Han er et levende eksempel på at teorien stemmer i praksis.

Serios

Han ser overraskende ung ut. Det er imponerende å bli leder for Norges største miljøorganisasjon i en alder av 34 år. Han snakker med iver i stemmen og med stor overbevisningskraft om miljøproblemer, politisk taktikk og kampsaker. Når han skal snakke om seg selv blir han litt mer nølende og tar lengre tenkepauser.

– Jeg ønsker ikke for mye oppmerksomhet rundt min person. Jeg vil være et ledd mellom Naturvernforbundet og omverdenen. Når jeg representerer Naturvernforbundet håper jeg at vi fremstår som seriøse og at vårt budskap blir oppfattet som viktig, sier han alvorlig.

Dylan-fanatiker

Han virker så rolig og snill. Det er ikke langt mellom latterkulene, men han kan være sint også. Han misliker sterkt

“We stare straight ahead and try so hard to stay right”⁴⁾

– Når jeg representerer Naturvernforbundet håper jeg at vi fremstår som seriøse og at vårt budskap blir oppfattet som viktig, sier Lars Haltbrekken.

“Even the president of the United States some times must have to stand naked”¹⁾

Et avkledd øyeblikk i en fjellbekk gjorde at Lars med dette bildet ble forsidegutt i en vervebrosjyre fra Naturvernforbundet.

dumme uttalelser fra politikere, og er heller ikke så glad i late journalister, men en ting som med sikkerhet vil vippe ham av pinnen er hvis noen roter i musikkksamlingen hans – da blir han skikkelig forbanna! Hvis noen har lurt på hvorfor Natur & miljø har begynt å låne bildetekster på poetisk engelsk, kommer forklaringen her:

– Jeg har over 500 konsertopptak med Bob Dylan. Til alle som sier at dette er galenskap, så skjønner jeg overhodet ikke hva de mener, smiler han.

Men selv om Lars tilber Dylan som en musikalsk gud tviler han sterkt på hans miljøpolitiske engasjement. Derimot har han stor respekt for Nelson Mandela.

Blant norske politikere får Gunn Karin Gjøl og Marit Arnstad full uttelling for sine sterke meninger og handlekraft i miljøspørsmål.

Glissent fotballtalent

Han mener selv at det var en ren tilfeldighet at han, som spinkel 17-åring med stor rød afro, ble medlem i NU. Hva ville han gjort dersom han ikke hadde blitt vervet?

– Jeg spilte mye fotball, men jeg har skjønt i senere tid at jeg ikke var ikke så veldig god. Jeg husker en gang laget mitt var med i Norway Cup. I den siste kampen vi spilte, før vi ble hivd ut av turneringen, da vi ikke hadde en nubbesjanse til å ta igjen det ledende laget – da fikk jeg

komme på banen og spille de aller siste ti minuttene. Jeg kan vel innrømme nå at jeg tror jeg gjorde både fotball-laget og meg selv en stor tjeneste ved å slutte.

Nakenmodell

Lars prøver å tilbringe mye tid i fjellet. En spesielt hyggelig og minneverdig tur var da han og to venner gikk i Mardøla. Turen var flott og etter en lang dag skulle Lars ta en dukkert i elva.

– Jeg badet i nettoen og oppdaget for sent at jeg ble tatt bilde av. Dette var ikke noe problem helt til Naturvernforbundet skulle lage ny vervebrosjyre, og noen spurte om vi hadde tatt noen fine bilder på turen vår. Jeg hadde glemt hele fotosekvensen og ga dem filmrullen slik at de kunne se om det var noen bilder de kunne bruke.

Og dermed havnet Lars på forsiden av Naturvernforbundets vervebrosjyrer i Adams drakt. Hvis en ikke vet hvem modellen er det umulig å se det, men nå er vi jo noen som kjenner historien....

Familiefar

Miljøbevegelsen har mye å takke Lars for. Og Lars har mye å takke miljøbevegelsen for. Det var her han fikk utløp for sitt engasjement, det var her han ble utdannet i livets skole og det var her han fant sin kone, Silje Tveitdal, som nå er mor til hans to små barn. Silje ble leder for NU etter Lars og de har holdt sammen siden. Hun jobber også med miljøvern i Norsk bioenergiforening.

Man blir ikke rik av å være miljøverner, men det gjør ikke noe, mener Lars. Han er en beskjeden mann og har ingen drømmer om å svømme jorden rundt eller åpne sin egen designerbutikk for filmstjerner i New York. Han gleder seg til barna blir så store at de kan gå lange turer i fjellet sammen, og hvis han tenker etter så hadde det kanskje vært stas å ta den transsibirske jernbanen gjennom Russland en gang.

Men det blir ikke med det første, for i den nærmeste fremtid skal han sjonglere rollene som småbarnspappa og leder for Norges største naturvernorganisasjon.

■ Pernille Berg

For Dylanologer

- 1) Fra It's all right ma, 1965
- 2) Fra Hurricane, 1975
- 3) Fra Don't think twice, 1963
- 4) Fra Time passes slowly, 1970

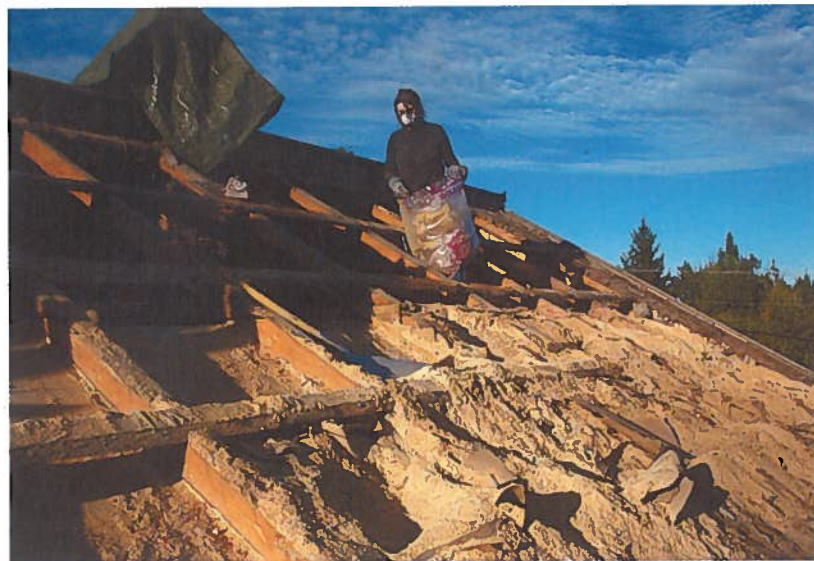

“It ain't no use to sit and wonder why, babe”³⁾

På Naturvernforbundets landsmøte i Porsgrunn i sommer ble Lars Haltbrekken valgt til ny leder etter Erik Solheim.

Skatten finner du på loftet

Hvis du bygger eller pusser opp kan du spare mye energi ved å bruke tykkere isolasjon enn minstekravet.

I et godt isolert hus trengs det lite eller ingen energi for å holde varmen. Likevel ferdigstilles både nybygg og modernisering med dårlig isolering. Resultatet blir høye energiregninger for en hel generasjon. Skal du i gang med byggearbeider og vedlikehold av tak, gulv eller vegger, vil du spare mye energi ved å øke isolasjonen med 10–20 cm utover kravet i byggforskriftene.

konserverte, og yter ofte motstand når noen foreslår å øke isolasjonstykkelser med 10–20 cm utover standard. Den miljøbevisste og økonomiske huseier må være forberedt på å være bestemt og stå på for å få et lunt og godt hjem!

Energifrigjøring

Romoppvarming krever gjerne to tredeler av energiforbruket i huset. Det totale energiforbruket i et norsk gjennomsnittshus er på litt over 200 kWh per kvadratmeter boligareal. Et nytt hus ligger typisk på 170 kWh/kvadratmeter, mens i et godt isolert hus synker totalforbruket til under 100 kWh/kvadratmeter. Hvis man i tillegg skaffer et system for varmegjenvinning på ventilasjonslufta, er man veldig nær å klare seg med den varmen som avgis fra folk, lys og maskiner. Da vil totalforbruket krype ned mot 25 prosent av normalen. I Norge brukes om lag 45 TWh til

romoppvarming i private og offentlige bygg. Dette tilsvarer nesten 70 Alta-utbygginger. Etter hvert som bygningsmassen moderniseres, kan mye av denne kraften frigjøres og brukes til andre formål.

Varmen forsvinner

Varmen vil alltid strebe mot en jevn fordeling og lekke til kaldere omgivelser fra et oppvarmet rom.

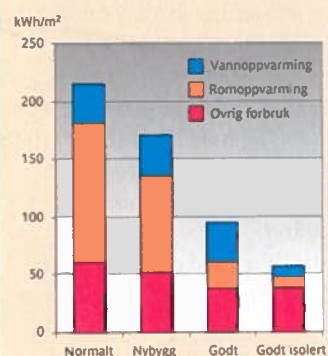
Varmetapet oppstår i form av stråling (gjennom luft fra en varm flate til en kald), ledning gjennom faste materialer (metall og stein har god ledningsevne og stort varmetap), og konveksjon (luft som settes i bevegelse og transporterer varmeenergien fra varm til kald side i hulrom i vegg eller mellom to vindusglass). Hvor mye varme som lekker ut er lett å beregne. Varmetapet gjennom en konstruksjon angis med en u-verdi. Jo lavere tall desto bedre isolasjonsevne. Nederst på siden finner du en tabell som viser hvor mye varme som forsvinner ved bruk av isolasjon av ulik tykkelse.

■ Dag Arne Høystad

Gamle ukeblad og slett håndverk

Mye rart kan dukke opp når man renoverer gamle hus. Kanskje kan man finne en innmurt skatt eller interessante trykksaker av edel årgang. Dessverre er det langt vanligere å finne slett utført håndverk. Det kan virkes om mange ikke har forstått hvor viktig det er at alle hulrom fylles med isolasjon og at vindsperrer tetter godt. Renoverer du et eldre hus kan det være mye å spare på å rette opp gammel slurv.

Energiforbruk i eneboliger

Varmetap

Varmetap gjennom tette overflater ved ulike isolasjonstykkelser (cm)/u-verdi for eneboliger i Oslo (kWh per m² boligflate).

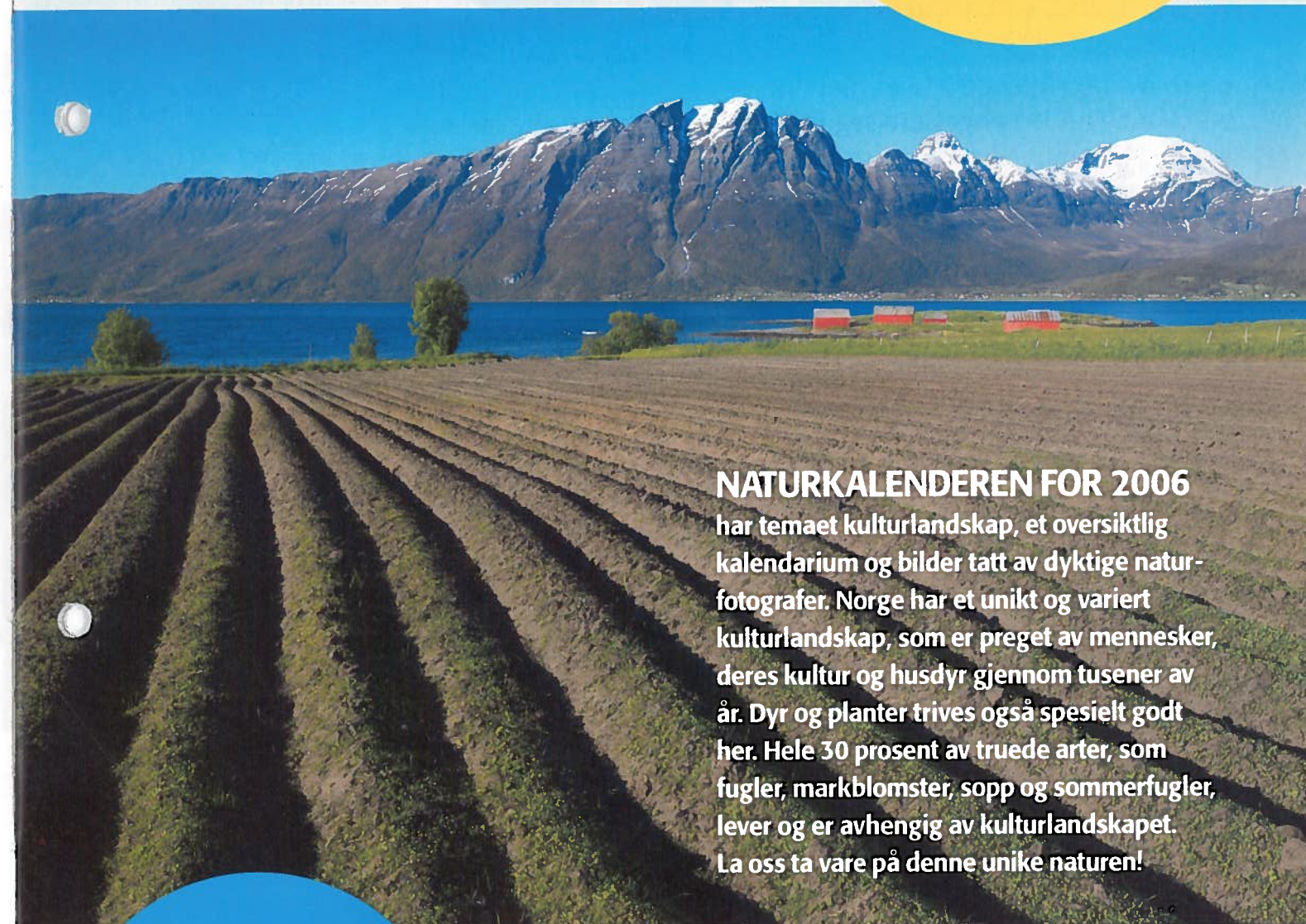
	Eldre bygg		1987 standard		1997 standard		Lavenergihus	
	Cm isolasjon	u-verdi	Cm isolasjon	u-verdi	Cm isolasjon	u-verdi	Cm isolasjon	u-verdi
Vegg	10	0,5	15	0,3	20	0,22	30	0,15
Tak	10	0,4	20	0,22	30	0,15	45	0,1
Gulv	10	0,4	15	0,3	30	0,15	45	0,1
Vindu	Dbl/Thermo	2,8	Dbl/Thermo	2,6	Energiglass	1,6	Energiglass	m/gass 1,1
Varmetap, kWh	101		60		35		16	

Beregning - dahl/Enok Norntall

Bli bedre kjent med vårt kulturlandskap

Naturkalender som julegave

- til dine ansatte, kunder eller samarbeidspartnere
- gir glede og kunnskap
- er god støtte til naturarbeidet

NATURKALENDEREN FOR 2006

har temaet kulturlandskap, et oversiktlig kalendarium og bilder tatt av dyktige naturfotografer. Norge har et unikt og variert kulturlandskap, som er preget av mennesker, deres kultur og husdyr gjennom tusener av år. Dyr og planter trives også spesielt godt her. Hele 30 prosent av truede arter, som fugler, markblomster, sopp og sommerfugler, lever og er avhengig av kulturlandskapet. La oss ta vare på denne unike naturen!

Kulturlandskap...

Slåtteeng, einehage, myr, frukthage, styvingstre, bjørkehage, kystlynghei, hagemark, reinbeite, fjell, dal, fjord og kyst

La flere bli kjent med norsk naturmangfold

Bestill kalendere på tlf. 23 10 96 10 eller salg@naturvern.no,

og gjerne med DIN BEDRIFTS LOGO

NORGES
NATURVERNFORBUND
FRIENDS OF THE EARTH NORWAY

Foto: Bård Løken

MILJØTEAM MED ILDSJELER

Den lille byen Eksjö i Småland er en av Sveriges øko-kommuner, og en by der «Agenda 21» er mer enn et slagord. Her oppmuntres befolkningen til å engasjere seg i miljøspørsmål, og støttes av en iherdig, kommunal miljøansvarlig.

Sven-Åke Svensson og Britt-Mari Johansson brenner begge for et bedre miljø.

Alle foto: Kristian S. Aai

65 kommuner i Sverige er registrert som øko-kommuner hos Sekom, organisasjonen for svenske øko-kommuner. Eksjö har vært medlem hos Sekom siden 1995, men miljøteamene kom i gang allerede før den tid.

– Det var en hjemflyttet pensjonist, Karl-Gustav Björk, som tok initiativet til miljøteamene. I startfasen holdt han et stort møte, der 120 mennesker kom. Disse ble enige om å starte miljøteam som skulle arbeide med miljøsaker i sine nærområder og i sin hverdag, forklarer Sven-Åke Svensson. Han er ansvarlig for arbeidet med Agenda 21 i Eksjö kommune, og er selv engasjert i aktivt miljøarbeid på fritiden.

Energieksempler

De første miljøteamene startet i 1994, og det er fortsatt aktivitet i fem-seks lokale grupper. Mottoet er at du kan gjøre mye selv, og kommunen kan hjelpe til. Miljøteamene gikk blant annet sammen med kommunen og bygde om energiforsyningen i tre bolighus, for å vise hvordan man kan spare energi. Tre ulike løsninger ble presentert: En basert

på ved, en på pellets og en på varme-pumpe. Etter dette ble det gjort tiltak for at andre folk skulle gjøre det samme, og 13,5 millioner svenske kroner ble satset på omleggingen. Resultatet var at 436 oljeovner forsvant, og ble erstattet med pellets, ved eller fjernvarme.

– I tillegg har vi prøvd å spre miljøtankegangen til vår vennskapsby Barlinek i Polen. Vi har hatt flere utvekslinger dit, og har blant annet vært med på å bygge kloakkrenseanlegg der, forteller Svensson.

La lapp til naboene

Britt-Mari Johansson er en av ildsjelene som har drevet miljøarbeid i nærmiljøet i over ti år. Hun bor i det

ene huset som ble brukt som eksempel på energisparing.

– Prestefruen i gata leverte ut «En liten bok om Gud» til alle som bodde her. «Jaha, da kan vel jeg dele ut noe som interesserer meg også!», tenkte jeg, og la lapp i postkassene til naboene om at jeg ville starte et miljøteam. Av 14 naboer ble 11 med, forteller Johansson energisk.

De første årene mottok miljøteamene nyhetsbrev fra Karl-Gustav Björk et par ganger i året, med tips til hva man kunne gjøre. Likevel var all innsats basert på frivillighet og engasjement.

– Folk ble blant annet engasjert i det nye systemet for søppelsortering, beplantning, rydding av

hekker, skjøtsel av elven som går bak huset her, belysning i gatene, økologisk mat, energibruk og mye mer. Jeg ble kjent med naboene. Barna mine husker aldri at de var inne hos naboene, men nå springer ungene mellom husene, og kjenner alle. Dette har blitt et mye mer sosialt nabolag, forteller Johansson.

Kulturby

Men det er ikke bare miljøvernet som står sterkt i Eksjö. Byen er et levende kulturminne, og store deler av sentrum er bygd opp av trehus, som fortsatt står slik byplanen fra 1500-tallet skisserte at byen skulle være. Et kontinuerlig arbeid holder byen pen og vedlikeholdt, og denne åren settes det ut ørret i elven Eksjöån. Ørreten forsvant når det bygdes en ny veg rundt byen, men tiltak har gjort at den nå kan innta byens vannveier igjen.

Også de kommunalt ansatte har blitt dratt med i Eksjøs miljøarbeid. I 1995 og 1996 gjennomførte Sven-Åke Svensson bussturer under mottoet «En reise i kretsløpet for Eksjö kommune», der 1400 kommunalt ansatte ble tatt med til renseanlegg, kompostanlegg, energiverk, kildesorteringsstasjon og flere steder, for å lære om hvordan alle aktivitetene hang sammen, og hva dette hadde å si for miljøet. Det ble 27 bussturer før alle hadde fått rundten, og responsen fra de ansatte var god.

– Mye av grunnen til at Eksjö er så gode på lokalt miljøarbeid, er at vi har en dyktig koordinator i kommunen. Han viser alltid fram de gode eksemplene. I tillegg er det ingen konkurranse involvert, alle gjør det de vil, og sammenligner med seg selv. Det er sosialt og hyggelig, nyttig og utviklende, smiler Johansson. ■ Kristian S. Aas

– Nordmenn synes de har gjort nok

Frida Ekström er svensk student i Oslo, og skriver oppgave om miljøteamene i Eksjö. Hun har ikke funnet noe tilsvarende i Norge.

Frida Ekström

Selv om hun er svensk, og fra en Näsijö ikke langt fra Eksjö, har Frida Ekström bodd i Norge i nesten ti år. Hun er ikke veldig overrasket over at ingen i Norge har lyktes så godt med lokal deltakelse i miljøvernarbeidet som Eksjö.

– Nordmenn og svensker engasjerer deg på forskjellige måter. I Norge er folk mer individualistiske, og ønsker ikke på samme måte å delta i fellesskap der man engasjerer seg i samme sak. Samtidig er ikke miljøarbeid sett på som noe som kan være en hobby i Norge. Det er ikke noe du «holder på med». Det er det i Sverige, forteller Ekström.

Hun har lett etter lignende

prosjekter i Norge.

– Prosjektet med foregangskommuner, gjennom stiftelsen Idébanken, er noe av det nærmeste du kommer. Men det er ingenting i det prosjektet der man ansvarliggjør individer på samme måte. I Norge er miljøpolitikken nasjonal, og noe som politikerne driver på med. I Sverige er miljøpolitikken noe alle gjør, mener Ekström. Dette gjør at det blir færre ildsjeler som driver prosjekter frem.

– Norge og Sverige er gan-

ske like, både kulturelt og politisk, men vi har forskjellig kultur på å legge til rette for personlige initiativer. Og forutsetningene begrenser hva man gjør, sier Ekström.

Hun mener at politikerne både må legge til rette for at enkeltindivider lettere skal kunne engasjere seg mer, og vise seg som gode forbilder.

– Følelsen av å gjøre noe nyttig sammen har vært viktig for deltakerne i miljøteamene. Det er denne følelsen som man må forsøke å få til, for at folk skal ønske å være med på slike aktiviteter, mener Ekström.

Hun har samtidig merket seg at opposisjonen mot miljøtiltak er større i Norge.

– Jeg tror folk har en følelse av at det gjøres nok, og at de slipper å gjøre noe selv. Norge og nordmenn lente seg tilbake i stolen etter Brundtland-kommisjonen, og følte at vi hadde gjort nok, sier Ekström. ■

Slank på CO₂

Nå starter en «karbondioksid-slankeklubb» i Malmö. Tre grupper er i oppstartsfasen, og deltakerne skal forsøke å redusere sine CO₂-utslipp på samme måte som deltakerne i slankeklubber skal bli kvitt kilo. Ved å sette opp regnskap over sine utslipp og hva de forbruker, skal deltakerne bevisstgjøres og oppmuntres til å kutte utslippene. Ideen ble utført av Agenda 21-informator Birgitta Gisby i Malmö – i en drøm.

Bydel selvforsynt med energi

Utstillingsbydelen Västra Hamnen i Malmö er selvforsynt med energi. Vindmøller, solfangere, solcellepaneler og biogass er blant energikildene som skal sørge for at bydelen, med boliger, kontorer og butikker, produserer like mye energi som den forbruker. Bydelen er et av prestisjeprojektene i byen, og ble bygd til den europeiske boligmessens Bo01.

– Vi ble budt inn som sponser, og var med på å utforme et kvalitetsprogram for området, som hadde som mål at bydelen skulle forsyne med 100 prosent lokal, fornybar energi. Da går det ikke å benytte elektrisitet til oppvarming, slik dere gjør mye i Norge, sier Richard Bengtsson i Sydkraft, som er ansvarlig for energisystemet.

Atomkraft vil øke

Selv om Barsebäck-anlegget i Skåne er nedlagt, vil ikke svensk atomkraft forsvinne. Nå skal Ringhals-verket i Varberg sør for Göteborg utvides. Selv om satsingen på vindkraft og bioenergi er stor i vårt naboland, dekker ikke dette det økende energibehovet.

– Om ti år produseres det mer atomkraft i Sverige enn i dag, sier Ringhals-direktør Jan Edberg til Svenska Dagbladet.

Illustrasjon: Ekström

– Miljø er det store velferdsspørsmålet for framtiden. For å klare de nødvendige omstillingene må man bryte opp en del gamle strukturer, sier Mona Sahlin til Natur & miljø. Sist høst ble hun verdens første minister for bærekraftig utvikling.

– Alle land står overfor behovet for en miljøomstilling, sier svenskenes samfunnsbyggingsminister Mona Sahlin.

Verdens første minister for bærekraft

Mona Sahlin (48) har vært en av Sveriges mest markante politikere i mange år. Hun har hatt fem ulike statsrådposter og vært sosialdemokratenes partisekretær. Sist høst svarte hun ja da Göran Persson ba henne overta som sjef for det nye departementet for miljø og samfunnsbygging.

Først i verden

Det er flere år siden svenskene samlet energi- og miljøspørsmål i ett departement. Reformen i fjor gikk et par hakk videre: Det nye departementet har to statsråder, Sahlin som «samhallsbyggnadsminister» og Lena Sommestad som miljøvern-

minister. Mens Sommestad har ansvaret for tradisjonelle miljøoppgaver som naturvern og forurensningskontroll, skal Sahlin ta seg av tre områder som tidligere har vært delt mellom tre ulike departementer: Energi, bygging og planlegging. Ansvarsområdet til den nye ministeren omfatter også det vide begrepet bærekraft. Dermed ble Mona Sahlin – så vidt vites – verdens første minister for bærekraftig utvikling.

– Alle land står overfor behovet for en miljøomstilling. Når samfunnet forandres, og utfordringene er andre enn før, er det naturlig å gjøre om på departementenes organisering samtidig. Storbritannia har gjort noe lignende med sin organisering, og Nederland har diskutert det. Men vi var først, sier Mona Sahlin.

– Energiomlegging nøkkelen

Alle departementer har innflytelse på samfunnsbygging, og alle påvirker miljøet. Så hvordan kom svenskene fram til avgrensningene av arbeidsområdene til den nye ministeren?

– Göran tenkte: Vi behøver en miljøomstilling. Hva kan være den drivende kraften? Det mest åpenbare svaret handler om energi. En energiomlegging er gjennomgripende og påvirker alle de andre sektorene; jordbruk, infrastrukturutvikling, hvilke kjøretøyer vi skal ha... Hvor du enn vender deg, kan energiomleggingen være en drivende kraft for hele miljøomstillingen i samfunnet, sier Sahlin.

A plassere energi og miljø i samme departement har skapt interesse også i andre land, ifølge Sahlin.

– På møter mellom energiministrene i EU, har vi flere ganger diskutert denne modellen. Energi og miljø er jo ellers områder hvor det lett kan

Populært i miljøbevegelsen

Reformen med en egen minister for samfunnsbygging har fått positive reaksjoner i svensk miljøbevegelse, ifølge generalsekretær Svanthe Axelsson (bildet) i Svenska Naturskyddsföreningen.

Han mener reformen med en egen samfunnsbyggingsminister har plassert Miljødepartementet i en mer vekstorientert posisjon.

– I stedet for å bygge JAS-fly bygger man miljøtilpassede boliger og et nytt og mer bærekraftig energisystem. Det er slutt på at Miljødepartementet alltid bare sier nei, sier Axelsson.

oppstå konflikter. Tradisjonelt har næringslivet kontrollert energifeltet, mens miljøinteressene har vært henviset til å protestere. Tidvis har man sett på hverandre som fiender, istedenfor å finne de gode løsningene i fellesskap. Men det er den veien man må gå, sier Sahlin.

Bygging gir arbeidsplasser

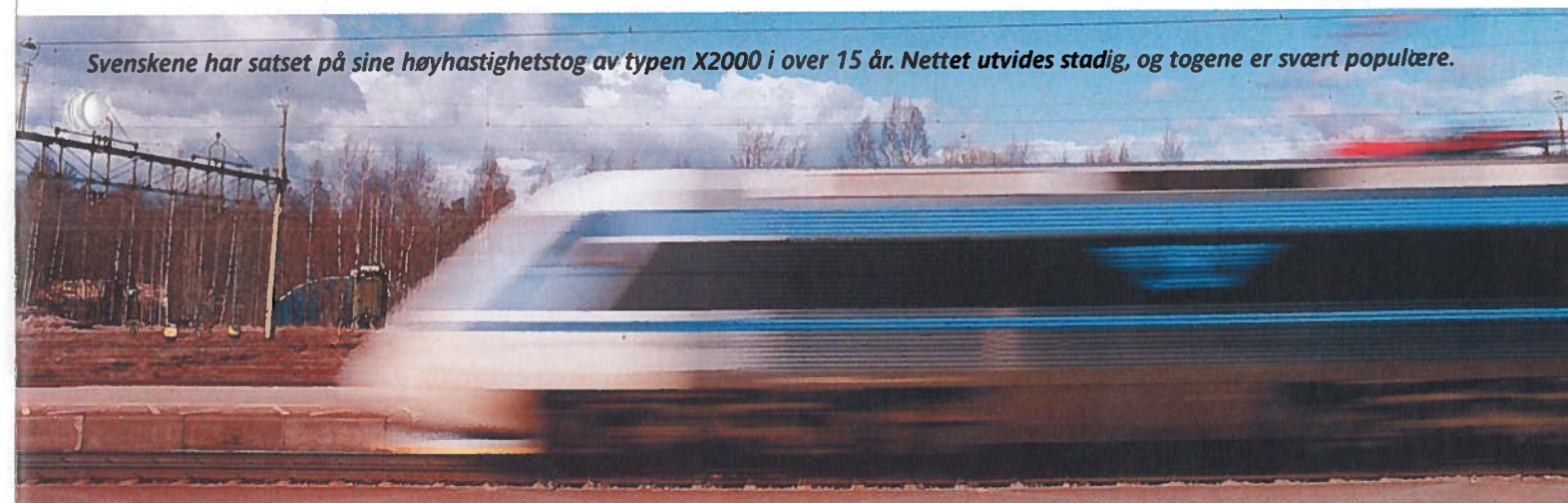
Svenskenes energiomlegging er ingen entydig, grønn suksesshistorie. Atomkraftverket Barsebäck er stengt, men andre atomkraftverk øker produksjonen. Et nytt gasskraftverk skal bygges i Skåne.

Samtidig kommer nye TWh med bioenergi inn på markedet hvert eneste år, og det er store planer for utbygging av vindkraft. Sahlins miljømålsettinger handler mest om de to siste – mer vindkraft og mer bioenergi – i tillegg til lavere forbruk. Alle disse områdene overlapper med hennes øvrige ansvarsområder, bygging og planlegging.

– I Sverige står boligene for rundt 40 prosent av energiforbruket. Vi regner med at 80 prosent av de bygninger som finnes nå, fortsatt kommer til å stå der om hundre år. Det er klart at bygging og renovering av

boliger er avgjørende for hvor godt man vil lykkes med en energiomstilling. Her i Sverige har vi mange drabantbyer som nå er cirka 40 år gamle, og som behøver bygnings-teknisk renovering. Da sier vi: Bytt energisystem samtidig, og sørg også for å legge til rette for nye sosiale muligheter som kanskje mangler i disse områdene nå. Slik kommer byggebransjen på banen på en helt annen måte enn før. Både folk flest og fagbevegelsen ser at denne tankegangen skaper vekst og nye arbeidsplasser, sier Mona Sahlin.

■ Jon Bjartnes

Svenskene har satset på sine høyhastighetstog av typen X2000 i over 15 år. Nettet utvides stadig, og togene er svært populære.

Sverige satser kollektivt

I området rundt Västerås tjener kommunene penger på drift av gratisbuss. I Malmö bruker de ni milliarder kroner, eller en Gardermo-flyplass, på nytt bytog. Sverige satser stort på kollektivtrafikken.

Gratisbussen Brukslinjen kom i gang i august 2001, etter at kommunene Hallstahammar og Surahammar ville utvikle den lokale kollektivtrafikken. Kommunene er forstadskommuner til regionsenteret Västerås, med relativt spredt bebyggelse og tre større tettsteder.

– Det har ikke skjedd noen stor utvidelse av antall turer, men de er mer tilpasset lokale reisebehov. Vi får mer buss for mindre penger, og kan i tillegg gi tilbudet nulltakst, forklarer utredningssjef Jan Barklund i Hallstahammar kommune.

Brukslinjen består av en hovedbussrute som går fra sør til nord gjennom kommu-

nene, gjennom alle de største stedene. I tillegg kjøres det servicelinjer, som erstatter den tidligere transporttjenesten for bevegelseshemmede. Skoletidene er tilpasset bussens ankomsttider, og bussen korresponderer med både buss og tog til det regionale senteret Västerås og videre ut i Sverige. Disse linjene har vanlige billettpriser. Etter at gratisbussen startet har de hatt en eventyrlig passasjervekst på mellom 65 og 70 prosent, med tilhørende økning i inntektene.

Malmö under jorden

I Malmö er kollektivtrafikken i ferd med å gå under jorden.

– Dette er ett av de største byggeprosjektene i Sverige noensinne. Totalt skal det bygges 17 kilometer ny jernbane, og seks av disse er en tospors tunnel under hele Malmö sentrum med to stasjoner. I tillegg blir det en ny stasjon på landjorda sør for byen, forteller Anders Mellberg. Han er informasjonssjef for Citytunnel-prosjektet, som skal koste ni milliarder kroner. Det er

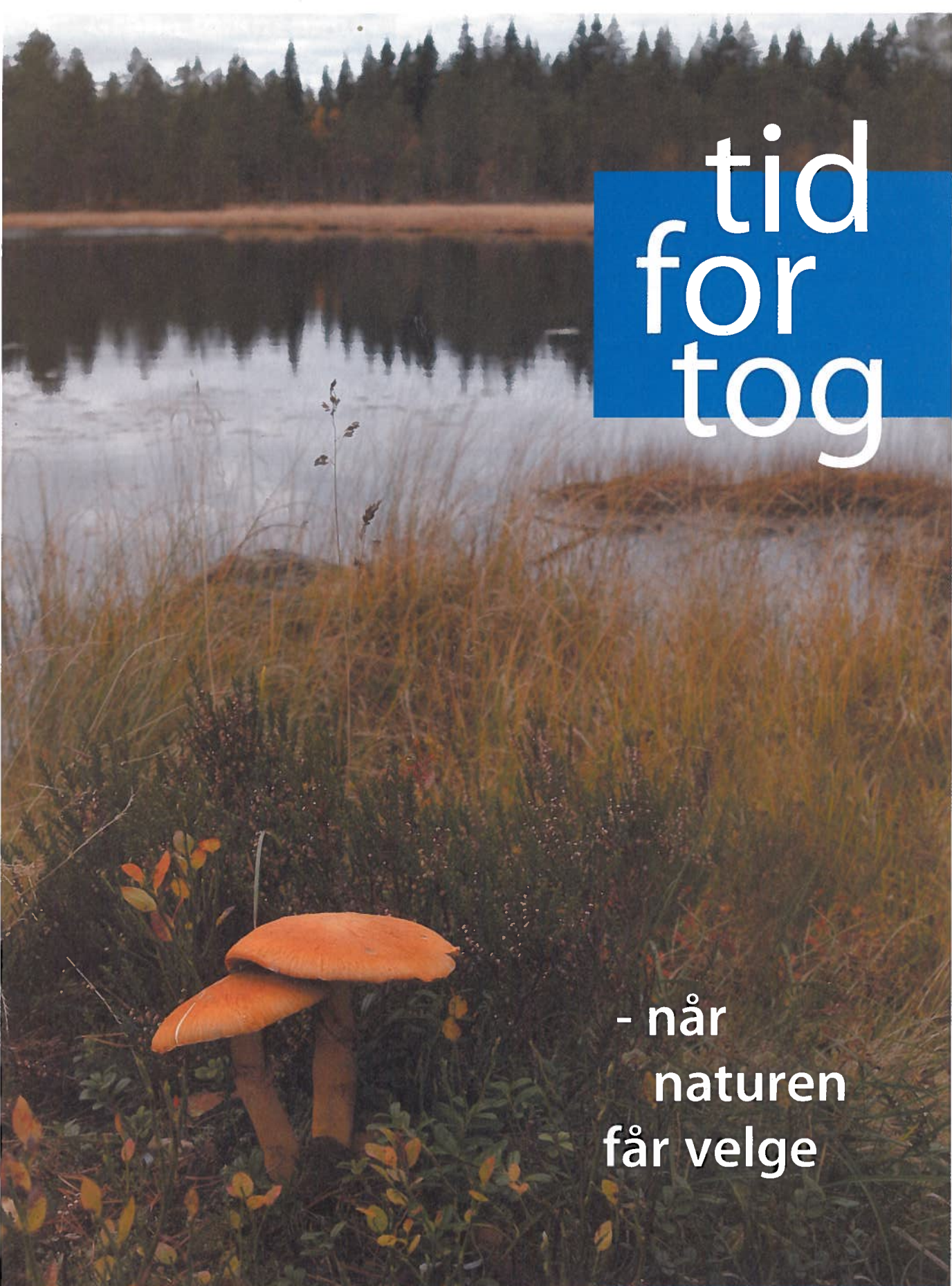
like mye som flyplassen på Gardermoen.

– Prosjektet vil ha mye å si for Malmö. Det beregnes en nedgang i biltrafikken på tre prosent, sammenlignet med om tunnelen ikke hadde blitt bygd. Flere områder i Malmö blir betjent med tog, og tunnelen vil i tillegg gi tidsbesparelse ved reiser til Kastrup og København, samt til sørlige Skåne, forteller Mellberg.

Store togprosjekter

Men Citytunneln er ikke det eneste, store jernbaneprosjektet i Sverige for tiden. Botniabanan i de midtre delene av Norrland er kostnadsberegnet til 13,2 milliarder svenske kroner, og omfatter 19 mil nybygd jernbane. 7,5 milliarder skal brukes på to nye jernbanespor i tunnel under Stockholm, og 5,4 milliarder legges i tunnel under Hallandsåsen en time nord for Malmö.

Svenskene planlegger å bruke mer enn 8 milliarder norske kroner i året på jernbaneutbygging de neste årene. Til sammenligning vil Norge bruke i overkant av to og en halv milliard i året, noe som er det høyeste nivået på mange år. ■ Kristian S. Aas

tid
for
tog

- når
naturen
får velge

www.jbv.no

Jernbanelaget

Tema: Grøna folkhemmet

Miljøvennlig begravelse med frysetørring

Hvis du har levd miljøvennlig gjennom et helt liv, hvorfor ikke begraves miljøvennlig? Jönköping i Sverige får nå verdens første anlegg for miljøtilpasset «kremasjon».

Nyutviklet, svensk teknologi basert på frysetørring utgjør basisen for det miljøvennlige alternativet til kremering. Kirkegårdssjefen i Jönköping kommune, Lennart Angselius, håper at anlegget skal bygges neste år, og stå klart til bruk i 2007.

– «Av jord er du kommet, til jord skal du bli» passer mye bedre med denne teknikken enn med tradisjonell kremering, forteller Angselius.

Kvitt kvikksølv

Teknologien er utviklet av biologen Susanne Wiigh-Mäsak. Hun har bakgrunn fra både industri og økologisk jordbruk, og har kombinert tidligere kjente teknologier for å kunne innlemme også døde mennesker i naturens kretsløp. I dag er krematorier de største kjente punktutslippene for kvikksølv, på grunn av amalgamfyllinger i tenene. Mennesket får mer og mer metall i seg, både tungmetaller fra forurensning og som medisinske reservedeler. Dette bør ikke komme ut i naturen.

– I tillegg er tradisjonen at man graver ned folk så dypt som mulig, slik at man slipper problemer. Det fører til at forråtnelsen foregår uten rikkelig tilgang på oksygen, og at usunne stoffer siver ned i grunnvannet. Med den nye metoden renses tungmetallene ut av kroppen, og den gjenværende massen begraves

grunnere for å gi en raskere, mer aerob forråtnelse. Det er langt mer miljøvennlig, forklarer Angselius.

Formuldes raskere

Frysetørring er prinsippet bak den nye metoden. Den døde kjøles ned, og senkes deretter ned i flytende nitrogen, som holder en temperatur på minus 196 grader. En lett vibrasjon fører da til at kroppen blir pulverisert, hvorpå pulveret tørkes. De 70 prosentene av oss som består av vann, vil da forsvinne.

– Etter dette kan vi plukke ut metallene som finnes i kroppen ved hjelp av en elektromagnet. Massen som blir igjen legges i en lett nedbrytbar kiste, for eksempel av maisstivelse, forklarer Angselius.

Det organiske materialet som begraves blir til jord i løpet av rundt ett og et halvt år. Dette er mye raskere enn ved tradisjonell begravelse.

Sverige er i det hele tatt mer åpen for nye metoder rundt begravelse,

mener Angselius.

– 60 prosent av de som kremeres i Sverige, begraves ikke i private graver, men i minnelunder. I motsetning til i Norge har vi minnelunder med navneplaketter, slik at alle de gjenværende kan få et synlig minne etter den døde. I det hele tatt er det slik at kirkegårder og prosessen etter at du dør, må speile samfunnet. Folk må få det slik de ønsker. I Trondheim ble en gravstein med Hells Angels-motiv stoppet, mens i København har den avdøde Hells Angels-lederen i Danmark et tre meter høyt monument med motorsykkelmotiver. Det er tydelig at Norge er mer konservative når det gjelder hva som skal skje med mennesker etter at de er døde, enn hva Sverige og Danmark er, sier Angselius.

Den internasjonale interessen for miljøvennlig begravelse er stor. Hver uke ringer det mennesker til Jönköping fra hele Sverige og vil bli begravd slik. Entreprenører som skal bygge ut begravelsesanlegg i andre land er interesserte i metoden. Og den svenske kirken bifaller initiativet.

– Kirken skal arbeide for et mer miljøvennlig samfunn, har de vedtatt. Sveriges erkebiskop ser ingen etiske betenkeligheter ved metoden, og jeg håper inderlig at anlegget kan stå ferdig i 2006–2007, sier Angselius. ■ Kristian S. Aas

Kirkegårdssjefen i Jönköping, Lennart Angselius, håper at han fra 2007 skal kunne tilby frysetørring som et miljøvennlig alternativ til kremasjon.

I kameraøyet

20. februar i Komagdalen: Arne Petter Sarre fra fjelltjenesten og Rolf Anker Ims fra Universitetet i Tromsø monterer kamera til overvåkingsprosjektet.

Komagdalen 13. mars klokka 13:15: Rødrev

Ifjordfjellet 14. mars kl 20:41: Ravn og rødrev

Kongsfjordfjellet 15. mars klokka 02:58: Jerv

Storebror ser på vidda

Har du lurt på hva som foregår i naturen når ingen er der for å se på? Sist vinter plasserte forskere 48 fotobokser på fjellet i Øst-Finnmark for å finne et svar. På bildene oppdaget de liv i massevis – men det dyret de ønsket seg mest, var ikke å se.

Da forskerne fra Universitetet i Tromsø (UIT) tømte fotoboksene hadde de 206 116 bilder å studere. De fant dyr på mer enn ett av ti.

– Det som overrasket oss var at det ble dokumentert så mye liv så høyt oppe i fjellet. Det hadde vi ikke regnet med, sier Rolf Anker Ims, professor i økologi ved UIT og leder av prosjektet.

Fotoboksene ble montert med utsikt til utlagte åtsler. Ikke så rart da at det var fjellets ryddegjeng som dominerte på bildene: I alt var det 26 008 bilder av dyr. Over

24 000 av dem viste ravn. 725 viste rødrev, 367 viste kongeørn, 117 viste havørn, 55 bilder viste jerv, og 15 bilder viste rein.

Selveiste hovedpersonen har imidlertid ikke vist seg. Ikke en eneste fjellrev ble fotografert av fotoboksene, mens det altså ble tatt over 700 bilder av den sterke og mindre sky

rødreven. Neppe noen tilfeldighet, tror forskerne: Det viktigste målet for studiet er å kartlegge om rødreven skremmer fjellrev vekk fra dens tradisjonelle hiområder i Øst-Finnmark. Forskerne håper å få bekreftet at fjellreven kommer tilbake til sine tradisjonelle hiområder når det blir færre rødrev. For å finne ut av

dette er fotoboksene fordelt over Varangerhalvøya. I tre områder blir det satt i verk tiltak for å redusere bestanden av rødrev betraktelig, og over tre andre referanseområder blir ingenting gjort.

Studiet skal i første omgang vare ut vinteren 2007 og nå forbereder Universitetet i Tromsø seg på en ny

vinter med nye muligheter.

– Det er dokumentert at det finnes fjellrev i områdene rundt fotoboksene. Nå som noe av rødreven er blitt fjernet i noen områder håper vi å få se bilder av den utrydningstruede arten i år, sier Rolf Anker Ims.

Foto: Universitetet i Tromsø

Kongsfjordfjellet, 15. mars klokka 14:28: Kongeørn

Nordkynn 22. mars klokka 16:29: Rein

Komagdalen 31. mars klokka 07:06: Havørn

Ifjordfjellet, 17. mars klokka 08:03: Ravn

Nordkynn, 5. april klokka 08:10: Ravn

Komagdalen, 10. april klokka 15:59: Kråke

Hva er egentlig vår største prestasjon?

Å utvinne millioner av tonn olje?

Eller å sende millioner av tonn CO₂ tilbake der den kom fra?

Statoil tar miljøet på alvor, og har utviklet avanserte metoder for å redusere CO₂-utslipp. Istedenfor å slippe skadelig CO₂ opp i atmosfæren, skiller vi den ut fra gassen og pumper den tilbake under havbunnen. Dette gjør vi med en million tonn CO₂ i året, og vi kommer til å gjøre det samme på Snøhvitfeltet. Statoils bane-

brytende teknologi har fått internasjonal anerkjennelse og vil spille en viktig rolle i den globale kampen mot drivhuseffekten. Det å tenke framover kan noen ganger bety at man må gjøre ting baklengs.

STATOIL
forandrer hverdagen

Nytt fra Naturvernforbundet

Krever brems i småkraftutbygging

Troms/Møre og Romsdal/Sogn og Fjordane: Tallet på konsesjoner til småkraftverk har gått til himmels. Nesten ingen som søker får avslag.

Norges Vassdrags- og Energiverk godkjenner så å si alle søknader om bygging av småkraftverk i bekker og elver. Det viser en kartlegging foretatt av Øystein Folden, leder i Naturvernforbundet i Møre og Romsdal. Undersøkelsen viser at bare 3,5 prosent av søknadene om småkraftverk har fått avslag til nå.

Ifølge en annen, fersk rapport er det bare i Troms fylke et potensiale for utbygging av 360 småkraftverk.

– Dette viser tydelig behovet for å styre utviklingen. Hvis mange eller alle av disse blir bygd, vil det få alvorlige følger for naturen, naturopplevelsen, landskapets utseende og reiselivsnæringen, advarer leder Cecilie Linn Steffen i Naturvernforbundet i Troms.

Hun presiserer at småkraftverk kan være en god løsning, men mener mengden planer som kommer nå må få alarmklokkene til å ringe.

Det samme problemet gjør seg gjeldende på Vestlandet. Bare i

Den idylliske Aurstadfossen i Volda i Møre og Romsdal er truet av utbygging av småkraftverk.

Ørsta og Volda kommuner er det planlagt 22 småkraftverk, og det ene kan stoppe bruset fra Aurstadvassdraget i Austefjorden i Volda.

– Det er en av de få fossene som renner rett i sjøen i vårt område, og har mange av de kvalitetene som gjorde at Geirangerfjorden og Nærøfjorden kom inn på UNESCOs

verdensarvliste, sier leder Knut Festø i Naturvernforbundet i Ørsta og Volda.

Lars Haltbrekken, nyvalgt leder i Naturvernforbundet, har utfordret turistnæringen til å komme på banen for å hindre at utbyggingene går ut over mulighetene for naturopplevelser. ■ Kristian S. Aas

PCB i bergensregn?

Hordaland: Det er funnet PCB i regnvann over marinebasen Haakonsværn i Bergen. Nå vil Naturvernforbundet i Hordaland ha overvåking av PCB-innholdet i regnet over Bergen.

– Er det miljøgiften PCB i regnet over Marinens hovedbase Haakonsværn i Bergen, regner det sikkert miljøgift over resten av Bergen også, sier leder Hilde Kalleklev til Bergens Tidende.

Bymiljøpris til NNV

Oslo/Akershus: Bymiljøprisen fra Oslo kommune ble i år tildelt Naturvernforbundet i Oslo og Akershus. Deres langvarige arbeid for å gjøre byen grønnere er hovedbegrunnelsen for prisen. I tillegg ble NOA hedret for å stå for noe av det beste ved frivillighetskulturen i byen. Prisen ble overrakt under bymiljøkonferansen i Bystyresalen i Oslo Rådhus, og er på 50 000 kroner.

Natur i bystrøk dokumentert i bok

Naturvernforbundet i Skedsmo har laget bok om naturverdiene i kommunen. Til tross for at Skedsmo er bykommune (Lillestrøm) og ligger midt mellom Oslo og flyplassen på Gardermoen, har kommunen et mangslungent og flott naturmiljø. For å gjøre beboere, politikere, byråkrater, utbyggere og andre interesserte oppmerksomme på naturverdiene, klarte lokallaget å spa sammen penger til å produsere boka *Natur i Skedsmo, en veiviser til kjente og ukjente områder*. Boka gjør deg kjent med naturperler som Nitelva, Leira, Nordre Øyern, ravinene mellom Skedsmo-korset og Berger (like ved E6!) og flere relativt ukjente områder, midt i en av Norges mest attraktive regioner for bolig- og næringsutbygging. Hvis du er interessert i boka, kan den bestilles gjennom Naturvernforbundet i Skedsmo ved Sverre Solberg.

Krever vern av skog

Nordland: Naturvernforbundet krever at Holmvassdalen i Nordland må vernes i den pågående verneprosessen. Statskog har krevd at vern av flere av områdene må stilles i bero.

– Vi er overrasket over Statskogs syn. Det er dokumentert at området har store nasjonale verdier, sier generalsekretær Tore Killingland.

Anmelder landsteds-millionær

Telemark: En grunneier på Skåtøy i Kragerø er anmeldt av Naturvernforbundet for miljøkriminalitet, etter å ha drevet flatehogst og terrengtilpasning i strandsonen. Miljøvernvedlingen hos fylkesmannen i Telemark er enig i at noe av arbeidene er lovstridige. I tillegg har sannsynligvis grunneieren drevet hogst på nabotomt, som er eid av Staten.

– Jeg har aldri sett på maken til naturvandalisme og selvtekt, sier generalsekretær Tore Killingland til Miljøjournalen.

– Gass stopper miljøvennlig kraft

Telemark: Naturgass Grenland vil levere gass til oppvarming av ei høyblokk i Skien. Det vil ikke Naturvernforbundet i Telemark ha noe av. Leder Tone Skau Jonassen mener gassen vil fortrenge mer miljøvennlige varmekilder, som varmpumper og biovarme.

– I et intervju på tv i vinter sa administrerende direktør Grant Gundersen at det ikke var aktuelt å bruke gass til oppvarming av boliger. Vi konstaterer nå at det ikke spilles ed åpne kort, sier Jonassen til Varden.

Aktivt i Sandefjord

Vestfold: Sandefjord Naturvern har levert en omfattende årsmelding, og trekker spesielt frem åtte saker de har vunnet i løpet av fjoråret og tiden frem til sommeren. Sandefjords blad presenterte lokalaget og de åtte sakene i en større artikkel, og meldte at «rekken av debattinnlegg for og imot SNs klagesaker er lang som et vondt år og volder av og til plassproblemer for Sandefjords Blads leserbrevredaktør.» Noe å være stolt av for Sandefjord Naturvern, mener NfNNV-redaksjonen!

Krypsivet ligger tett i flere sørlandsvassdrag. Ingen vet hvorfor planten har hatt en eksplosiv vekst de siste årene. Nå truer den fiskens gyteplasser.

Flere steder har man forsøkt å ta bort krypsivet med grabb, men å gjøre dette langs hele vassdrag er arbeidsintensivt og dyrt.

Vassdrag på Sørlandet gror igjen

Aust- og Vest-Agder: Flere vassdrag på Sørlandet er i ferd med å gro igjen med krypsiv. Årsaken er ikke kjent.

Sørlandsvassdragene har i lengre tid vært forringet av sur nedbør, og en stor innsats har blitt lagt ned for å kalke vassdragene, slik at den naturlige floraen og faunaen skulle komme tilbake. Nå er det altså nye

trusler som forringer vassdragene.

– Det gjelder først og fremst fire vassdrag: Tovdalsvassdraget, Otra, Mandalsvassdraget og Lygna. Flere steder langs disse vassdragene er krypsivet nå så tett at en voksen

mann kan stå på det. Sivet vokser tette ved gode gyteplasser, og fortrenger fisken. Det verste er at vi ikke vet hva dette skyldes, sier Gunnar Ervik i Naturvernforbundet i Vest-Agder.

Krypsiv har eksistert i vassdragene før, men det er først de siste årene at veksten har tatt fullstendig av. På Naturvernforbundets landsmøte overrakte fylkeslagene på Sørlandet en utfordring til miljøvernminister Knut Arild Hareide, med beskjed om å få kartlagt årsakene til veksten, og gjøre en innsats for å rydde opp.

– Det har vært forsøkt å grave opp den uønskede vegetasjonen, men det blir veldig dyrt å gjøre det langs alle vassdragene. Vi må finne ut hvorfor planten har tatt fullstendig over, og sørge for å minske veksten av krypsiv hvis vi vil redde vassdragene som fiske- og rekreasjonsområder. Per i dag er det områder der det er nærmest umulig å ferdes med båt, forteller Ervik.

Fylkeslagene har ennå ikke fått noe respons fra miljøvernministeren på sin utfordring.

■ **Kristian S. Aas**

Anders Hagen

Med professor Anders Hagen gikk ein framstående naturvernpioner ut av tida 15. juli. Hagen er mest kjent for å ha prega norsk arkeologi i ein mannsalder, som ein dyktig forskar, forfattar og formidar. Men det er òg all grunn til å minnast Anders Hagen som ei stor kraft i norsk naturvern. Han kom inn i Norges Naturvernfor-

bund som formann etter omorganiseringa i 1963, og i dette vervet utretta han mykje fram til 1969.

Dette var pionertida for det moderne naturvernet i Noreg. Anders Hagen hevda at naturvern i vid forstand er eit omfemnande kompleks, så samansett og viktig at det krev noko meir enn amatørinnsats. Om vi skulle komme nokon veg med å ta vare på naturmiljøet og kulturminna, og verne om ressursane, ville det krevje ein stor og samordna innsats, bygd på sikker kunnskap, solid opplysning og dyktig administra-

sjon, meinte Hagen. Både ansvar og handlekraft var pulverisert. Viktige saker låg under fleire departement, som hadde heilt andre hovudoppgåver. Anders Hagen gikk difor med tyngde inn for at Noreg måtte få eit eige departement til å administrere våre naturressursar på ein framtidssretta måte.

Han fekk sitt ønskje oppfylt i 1972, då Miljøverndepartementet vart oppretta, som det første i verda. Dette vart ikkje eit overordna ressursdepartement, som Hagen og Naturvernforbun-

det gikk inn for, noko til liks med Finansdepartementet for finansielle verdier. Etter kvart sette nyskapningen likevel heilt andre ramar for naturforvaltninga. Med sine framsynte tankar sette Anders Hagens også eit tydeleg preg på den naturvernlova som Stortinget vedtok i 1970. I to år frå 1972 var han leiar av Statens Naturvernråd. Det er ein av grunnleggarane av det moderne naturvernet som nå er borte.

Erik Solheim

NORGES NATURVERNFORBUND

Norges Naturvernforbund
Boks 342 Sentrum
0101 Oslo, Norge
Besøksadr.: Grensen 9B, Oslo
Bankgiro: 7874 05 56001
Tlf: 23 10 96 10
Faks: 23 10 96 11
E-post: naturvern@naturvern.no
Internett: www.naturvern.no
Medlemskontingent:
Hovedmedlem kr 350,-
Pensjonister og studenter: kr 175,-
Familiemedlem (evt. inkl. ett Blekkulf-medlemskap): kr 420,-
Familiemedlemskap pensjonister/studenter (m/ Blekkulf): kr 200,-
Livsvarig medlemskap (inkl. Natur & miljø): kr 7000,-
Medlemmer av Norges Naturvernforbund er automatisk medlem av det lokal- og fylkeslag vedkommende sokner til.

■ **ØSTFOLD:** Postadr.: Postboks 220, 1702 Sarpsborg. Besøksadr.: Fylkeshuset i Sarpsborg. Tlf: 69 11 71 53, E-post: ostfold@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/ostfold. Leder: Pål Bugge, Tlf: 90 55 71 57
■ **OSLO OG AKERSHUS:** Post- og besøksadr.: Maridalsvn. 120, 0461 Oslo. Tlf: 22 38 35 20, Faks: 22 71 63 48, E-post: noa@noa.no, Web: www.noa.no. Daglig leder: Gjermund Andersen, E-post: gjermund@noa.no. Leder: Stein Erling Birkeland, Tlf: 91 69 87 11
■ **HEDMARK:** Postadr.: Postboks 139, 2301 Hamar. E-post: hedmark@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/hedmark. Kontaktperson: Lars Mæhlum, Tlf: 62 57 10 08 (p) 92 40 74 23 (m), E-post: mahlum@online.no
■ **OPPLAND:** Postadr.: Postboks 368, 2601 Lillehammer. Besøksadr.: Storgata 89, Lillehammer. Tlf: 61 26 89 11, E-post: oppland@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/oppland. Fylkessekretær: Charlotte Wrist Kirk. Leder: Erik Wold, Tlf: 97 78 65 07 (m), E-post: erik-w@online.no
■ **BUSKERUD:** Postadr.: 3322 Darbu. Tlf: 32 75 05 04, Faks: 32 75 84 91. E-post: buskerud@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/buskerud. Fylkessekretær: Per Øystein Klunderud
■ **VESTFOLD:** Postadr.: Øvre Langgt. 27, 3110 Tønsberg. E-post: vestfold@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/vestfold. Kontaktperson: Bernt Bakkevik, Tlf: 41 46 33 91
■ **TELEMARK:** Post- og besøksadr.: Vetle Mulesv. 16, 3944 Porsgrunn. Tlf: 35 55 79 54, E-post: telemark@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/telemark
■ **AUST-AGDER:** Postadr.: Postboks 327, 4803 Arendal. E-post: austagder@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/aust-agder
■ **VEST-AGDER:** Postadr.: Boks 718, 4666 Kristiansand. Tlf: 38 02 52 04, Faks: 38 02 46 33, E-post: vestagder@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/vest-agder. Leder: Torbjørn Fredriksen, Tlf: 38 26 13 49 (p), 38 26 71 56 (a)
■ **ROGALAND:** Postadr.: Postboks 441, 4002 Stavanger. Besøksadr.: Løkvev. 45, Stavanger. Tlf: 51 52 88 11, Faks: 51 52 88 15, E-post: rogaland@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/rogaland/. Leder: Jørund Ubøe Soma, Tlf.: 98 49 19 51
■ **HORDALAND:** Postadr.: Boks 1201 Sentrum, 5811 Bergen. Besøksadr.: Jacobsfjorden, Bryggen, Bergen. Tlf: 55 30 06 60, Faks: 55 30 06 50, E-post: hordaland@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/hordaland
■ **SOGN OG FJORDANE:** Postadr.: Boks 470, 6853 Sogndal. E-post: sognfjordane@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/sognogfjordane. Fylkessekretær: Astrid Kalstveit, Tlf: 91 80 78 99
■ **MØRE OG ROMSDAL:** Post- og besøksadresse: Storgata 50, 4 etg., 6413 Molde. Tlf: 71 21 87 00, E-post: moreromsdal@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/moreo/romsdal. Leder: Øystein Folden, Tlf: 71 53 33 31, 91 81 25 42
■ **SØR-TRØNDELAG:** Postadr.: Boks 706, 7407 Trondheim. Besøksadr.: Munkegt. 27, Trondheim. Tlf: 73 51 52 24, Faks: 73 51 27 27, E-post: sortrondelag@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/sor-trondelag. Leder: Ottar Michelsen, Tlf: 91 55 59 83, E-post: ottar.michelsen@iot.ntnu.no
■ **NORD-TRØNDELAG:** Postadr.: Boks 132, 7702 Steinkjer. E-post: nordtrondelag@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/nord-trondelag. Leder: Per Flatberg, Tlf: 90 51 50 46
■ **NORDLAND:** Postadr.: Boks 1447, 8602 Mo i Rana. E-post: nordland@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/nordland. Leder: Erling Solvang, Tlf: 95 25 40 75
■ **TROMS:** Postadr.: Boks 924, 9251 Tromsø. E-post: troms@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/troms. Leder: Cecilie Steffen, Tlf: 97 79 07 54
■ **FINNMARK:** Postadr.: c/o Vigdis Siri, Bergeby, 9840 Varangerbotn. E-post: finnmark@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/finnmark. Leder: Dag Elgvin, Tlf: 78 43 20 11
■ **BARENTSHAVKONTORET:** Postadr.: Boks 10, 8082 Leines. Kontaktperson: Gunnar Album. E-post: album@online.no, Tlf: 75 77 84 10, Faks: 75 77 84 74
■ **NATUR OG UNGDOM:** Postadr.: Pb 4783 Sofienberg, 0506 Oslo. Besøksadr.: Torgt. 34, Oslo. E-post: info@nu.no, Tlf: 23 32 74 00, Faks: 23 32 74 10. Leder: Ane Hansdatter Kismul

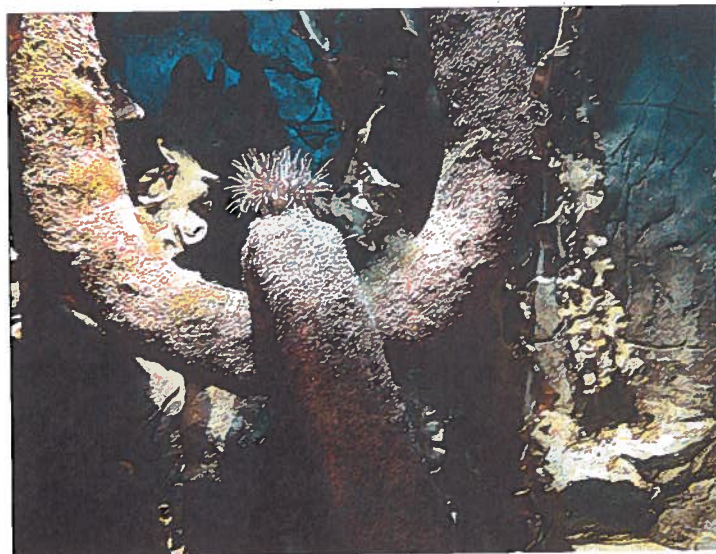
Ta kontakt med organisasjonsavdelingen hvis listen inneholder feil. Tlf: 23 10 96 10/15. E-post: jmh@naturvern.no

Bli med på...

Aktivitetskalender

Få mer løpende informasjon på: www.naturvern.no/arrangementer

Marint foredrag for grupper og skoler

Hele året

Muligheter for spennende foredrag om hav, marint arts mangfold og koralllivet på norskekysten.

Kontakt: Alf Ring Pedersen, arp@naturvern.no, 93 87 16 39

Vår norske kyst har korallrev i tusentalls og et fantastisk rikt liv med mange arter du kanskje aldri har sett. Et spennende og for mange utforsket område. Sommerhalvåret kan vi by på hav- og artssafari.

Kontakt: Per Erik Schulze, pes@naturvern.no, 41 85 66 97

OSLO OG AKERSHUS

Informasjon: www.noa.no

Skogstur på Mellomkollen

21. september

Kveldstur til Mellomkollen

Ta kontakt på telefon 22 38 35 20 eller epost gjermund@noa.no

Hyttetur til Finnerudseter i Nordmarka

14. – 16. oktober

Bli med til fantastiske Finnerudseter med andre naturvernere. Gjermund Andersen, daglig leder i Naturvernforbundet Oslo og Akershus, er vert.

Ta kontakt på telefon 22 38 35 20 eller epost gjermund@noa.no

Tema: Fornebu – utbygging og naturutfordringer

Oktober

Mye skjer på den tidligere flyplassen og i området rundt. Ikke bare utbygging: Naturområder skal reetableres. Noen av de mest artsrike områdene på Østlandet skal bevares. Mer informasjon: www.baerumsnatur.no, Jan Schwenke telefon 90 03 39 26 eller epost jan@schwenke.no

Pappa og barn – nettverk

Hele året

Naturvernforbundet tilbyr en ny arena for pappaer og barn som sammen kan oppleve naturglede og gjøre en innsats for nærmiljøet. Bli med og opplev eventyrskoger og «ville naboer». Kontakt: Hege Hofstad, 23 10 96 17, hh@naturvern.no

Småbarnsgruppe for naturvernere

Hele året

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus vil etablere grupper for mødre og fedre hvor småbarna kan treffes i barnevennlige omgivelser.

Kontakt: Elin Tyse, 91 18 12 63, et@naturvern.no

Bli med og registrer nye eventyrskoger

Hele året

Det arrangeres en rekke turer og befaringer i regi av lokallagene. Du kan også bli med på registrering av nye eventyrskoger. Egne brosjyrer med kart om informasjon om eventyrskoger og egne områder kan lastes ned fra www.noa.no. Ta kontakt på telefon 2238 35 20 eller epost gjermund@noa.no

BUSKERUD

Informasjon: www.naturvern.no/buskerud

Utstilling fra Trillemarka

Fra august

I Skogmuseet i Elverum stiller Naturvernforbundet ut naturbilder fra Trillemarka. Fantastiske bilder tatt av dyktige naturfotografer.

HORDALAND

Informasjon: www.naturvern.no/hordaland

Tur til Svartebotn i Åsane

11. september

Demonstrasjon av gjenvekst etter skogbrann. Turleder: Oddvar Skre. Nokså krevende og kupert terreng. Gode sko er nødvendig. Ta med matpakke og drikke. Påmelding på tlf: 55 30 06 60 eller hordaland@naturvern.no.

Tur til Langevåg på Bømlo

2. oktober

Naturvernforbundet Hordaland inviterer til befarung til Langevåg på Bømlo i forbindelse med at Statkraft har planlagt et vindkraftanlegg i området.

Informasjon og påmelding: www.naturvern.no/hordaland

NORD-TRØNDELAG

Informasjon: www.naturvern.no/nord-trondelag

Kontaktperson: Per Flatberg, 90 51 50 46, per.flatberg@start.no

Jubileum – 90 års feiring

1. oktober

Naturvernforbundet i Trøndelagsfylkene er 90 år. Markering lørdag 1. oktober med foredrag, lysbilder, presentasjon av jubileumsbok og utdeling av trøndersk natur- og miljøpris. Møtested: Suhm – huset, Museet, Elveg. 6, Trondheim, kl. 11 – 16. Velkommen!

Tur til Leinøra

2. oktober

I forbindelse med 90-års jubileet blir det også tur til Leinøra, med program og opplegg med museet. Mer informasjon: www.naturvern.no/nord-trondelag

ROGALAND

Informasjon: www.naturvern.no/rogaland

Sopptur til Meling i Høgsfjord

25. september

Soppturen til Meling i Høgsfjord har oppnådd status som «klassiker», og går siste søndag i september.

Arrangementer til kalenderen? Send e-post til: sms@naturvern.no

Vinn et sitteunderlag og gjør et godt miljøvalg

10 sitteunderlag loddes ut til de som går over til avtalegiro før 10. oktober.

Sitteunderlaget er av høy kvalitet og nydelig ull vevet på Røros-Tweed.

Gå over til avtalegiro innen 10. oktober og du har mulighet til å vinne et av våre nye sitteunderlag i myk ull fra Røros-Tweed.

Når du går over til avtalegiro vil en større andel av din medlemsstøtte gå uavkortet til naturvernarbeidet. Hovedgrunnen er at vi sparer trær, mye porto og administrasjon. 5% av 17 000 medlemmer har allerede gått over til avtalegiro. Dette gjør det langt mindre kostnads- og tidkrevende og er mer miljøvennlig. Vi er derfor svært glad om du velger en elektronisk betalingsløsning.

Takket være din støtte og medlemskap kan vi fortsatt gjennomføre mye miljø- og naturvernarbeid, og ikke minst skape naturglede gjennom våre aktiviteter.

Fyll ut svarkupongen på baksiden!

NORGES
NATURVERNFORBUND

La naturen gå i arv!

Avtale Giro AVTALE MELLOM KUNDE OG BANK

1. Kort beskrivelse av AvtaleGiro

AvtaleGiro er en tjeneste hvor kunden (betaler) gir sin bank (betalers bank) i oppdrag å betale regninger ved å belaste kundens konto for overføring til betalingsmottakers konto (et fast betalingsopplag). Flere betalingskrav (regninger) fra betalingsmottakere som betaler har bekreftet til banken (fast betalingsopplag) omfattes av tjenesten. Det vises til punkt 2 nedenfor. De betalingsmottakere som betaler har opprettet faste betalingsopplag (AvtaleGiroer) for, vil sende betalingskravet til banken. Det vises til punkt 3. Senest syv dager før regningen skal betales vil det bli sendt varsel til betaler med informasjon om hvilke regninger som skal betales og hva regningen gjelder. Det vises til punkt 4. Betaler kan inntil dagen før betaling skal skje, stanse betalingen. Det vises til punkt 5. Nærmere om hvordan betalers regninger blir betalt og til hvilket tidspunkt, fremgår av punkt 6.

2. Faste betalingsopplag (AvtaleGiroer)

For hver betalingsmottaker som omfattes av AvtaleGiro, skal betaler opprette en AvtaleGiro (et fast betalingsopplag) med banken. For samme betalingsmottaker kan det opprettes flere AvtaleGiroer dersom betaler ønsker det og betalingsopplagene er av forskjellig art. Banken skal gi betaler informasjon om hvilke betalingsmottakere som er tilsluttet tjenesten. I en AvtaleGiro (et fast betalingsopplag) skal det bl.a. være mulig å angi betalingsmottakers navn, adresse og kontonummer, samt beløpsgrense pr. trekkmåned. AvtaleGiroer kan opprettes samt tilbakekall, sperres og endres av betaler ved personlig fremmøte i banken eller på annen måte etter nærmere anvisning. Et tilbakekall, en sperring eller en endring skal være gjennomført fra og med påfølgende virkedag etter at beskjed fra betaler er mottatt i banken. Banken kan ikke endre en AvtaleGiro uten samtykke fra betaler, med unntak av betalingsmottakers kontonummer. Etter opprettelsen av en AvtaleGiro vil betaler motta forhåndsvarsel som nevnt i punkt 4, for kontoen skal belastes. Banken skal periodisk sende betaler informasjon om opprettede AvtaleGiroer og eventuelle tilbakekallinger, sperringer eller endringer.

3. Innlevering av betalingskrav

Betaler samtykker i at opplysninger om AvtaleGiroer kan gis til betalingsmottaker. Opplysningene vil gjøre det mulig for betalingsmottakere å fremsette betalingskrav mot betaler gjennom AvtaleGiro tjenesten.

4. Forhåndsvarsel til betaler

Det vil bli sendt varsel om foreslående betaling senest syv dager før belastning av konto skal finne sted (se punkt 6). Varslet skal være skriftlig og minst inneholde opplysninger om betalingsmottaker, beløpets størrelse, hva regningene gjelder og tidspunkt for belastning av betalers konto (betalingsdag). Betaler skal på grunnlag av tilsendt varsel kontrollere at opplysningene er korrekte. Betaler må ta kontakt med banken så snart som mulig for å rette opp eventuelle uoverensstemmelser. I tillegg til et slikt forhåndsvarsel vil betaler få informasjon om betalingskrav ved henvendelse til banken.

Betaler har imidlertid mulighet til å velge bort det skriftlige varselet, forutsatt at betalingsmottakeren aksepterer dette. Betaler tar da kontakt med egen bank og ber om at varsel ikke ønskes på aktuelle regning(er). Banken videreformidler denne informasjonen til aktuelle betalingsmottakere.

5. Stansning av enkeltstående betalinger

Dersom betaler ikke ønsker at banken skal gjennomføre en enkeltstående betaling som fremgår av tilsendt varsel, kan betaler til og med dagen før angitt betalingsdag stoppe betalingen. Nærmere informasjon om betalers fremgangsmåte ved stansning skal gis av banken.

6. Nærmere om gjennomføringen av betalingen

Innenfor rammen av den faste AvtaleGiroen, vil banken gjennomføre en betaling ved å belaste betalers konto på angitt betalingsdag. Selv om det i en AvtaleGiro er angitt betalingskravets art, vil banken ikke kontrollere hva betalingen gjelder. Betalingsmottakers konto vil bli godskrevet på betalingsdag eller første virkedag etter. Betalingen vil ikke bli gjennomført dersom betalingskravet ligger utenfor fastsatte rammer i AvtaleGiroen. Det samme gjelder dersom betaler har stoppet betalingen, betalers kontoforhold i banken er opphørt/sperrert eller banken av annen saklig grunn ikke kan gjennomføre betalingen.

Banken vil normalt kontrollere om det er dekning på betalers konto for det beløp som skal belastes. Dersom det ikke er dekning på kontoen på betalingsdag, kan banken i inntil fire påfølgende virkedager utføre dekningskontroll. Ved betalingskrav med samme betalingsdag, kan banken inntil ansvar for i hvilken rekkefølge betalingene blir belastet kontoen, eventuelt hvilke betalinger som ikke blir gjennomført. Betaler er ansvarlig for eventuelle overtrekk på kontoen. Ved overtrekk har banken rett til å belaste betaler med overtrekksrente. Hvis betaling ikke gjennomføres av årsaker som nevnt ovenfor, vil betaler bli meddelt dette av banken og få tilbud om alternativ betalingsmåte. Informasjon om alternativ betalingsmåte gis av banken. Banken vil også informere betaler dersom betalingsmottaker annullerer betalingskravet.

7. Konsekvenser for betaler når betalingen ikke blir gjennomført

Dersom en betaling stanses eller andre forhold som nevnt under punkt 6 medfører at kontoen ikke belastes på angitt betalingsdag vil betalingsmottaker kunne kreve forsinkelsesrente, gebyrer e.l. av betaler. Banken er ikke ansvarlig for løvbente forsinkelsesrente, som skyldes forhold på betalers side.

8. Bankens ansvar ved forsinket betalingsoverføring m.v.

Banken er ansvarlig for direkte tap (krav om forsinkelsesrente, inkassogebyrer m.l.) som betaler er påført som følge av forsinket betalingsoverføring jfr. punkt 7 over. Dette gjelder likevel ikke dersom forsinkelsen skyldes forhold utenfor bankens kontroll som banken ikke med rimelighet kunne ventes å ha tatt i betraktning på avtaleiden eller tingslig eller overvinne følgende av. For indirekte tap som betaler har lidt (f.eks. tap av kontrakt) er banken ansvarlig dersom tapet er voldt ved grov uaktsomhet eller forsett fra bankens side. Bankens ansvar etter reglene ovenfor dekker også feil som er begått av bankens medhjelpere.

9. Urettmessig belastning av konto. Retting av feil.

Belastes betalers konto i strid med denne avtalen og opprettede faste betalingsopplag, skal banken uten ugrunnet opphold rette feilen og godskrive kontoen med rett beløp og eventuell rentetap. Har betaler forsettlig eller grovt uaktsomt medvirket til at kontoen urettmessig er belastet, kan bankens ansvar lempes eller bortfalle helt.

10. Priser

Priser for etablering og bruk av AvtaleGiro fremgår av bankens prisliste og/eller kontoforskrift. Prisene kan endres av banken to uker etter at skriftlig varsel er sendt betaler. Betaler samtykker i at banken belaster kontoen for de fastsatte priser.

11. Henvender fra betaler.

Henvendelser fra betaler vedrørende inngåelse og bruk av AvtaleGiro skal rettes til banken. Dette gjelder også feil ved gjennomføring av enkeltstående betalinger. Forhold som vedrører selve betalingskravet (f.eks. det underliggende betalings- og rettsforholdet mellom betaler og betalingsmottaker) skal betaler ta direkte opp med betalingsmottaker.

12. Endring av avtalevilkårene

Banken kan endre vilkårene i avtalen med fire ukers skriftlig varsel. Dersom slikt varsel ikke er sendt, kan endring er til gagnst for betaler ikke påberopes av banken. Betaler kan ved vilkårsendringer si opp avtalen i henhold til punkt 13. Banken skal i avtaleperioden innhente uttrykkelig aksept fra betaler ved endringer i avtalevilkårene som medfører vesentlig økt risiko for betaler.

13. Opphør av avtalen

Betaler kan med en dags forhåndsvarsel si opp avtalen med banken. Banken kan si opp avtalen med fire ukers skriftlig varsel til betaler. Oppsigelse fra bankens side er betinget av at det foreligger saklig grunn. Grunnen til oppsigelsen skal oppgis. Ved opphør av betalers kontoforhold i banken vil denne avtale og opprettede faste betalingsopplag opphøre samtidig. Hvis av partene kan heve avtalen med uylkelig virkning dersom det foreligger vesentlig mislighold fra den annen parts side. Banken skal oppgi hevingsgrunnen.

14. Tvisteløsning - Bankklagenemda

Dersom det oppstår tvist mellom betaler og banken om avtaleforholdet kan betaler bringe saken inn for Bankklagenemda til uttalelse. Banken skal i den forbindelse gi betaler nærmere informasjon om Bankklagenemda.

Bøker

Ut på tur – aldri sur?

Et friår fra jobben for å dyrke natur- opplevelser og friluftsliv er noe flere kan drømme om, men å ha med to små barn hele veien vil kanskje legge lokket på for planene til mange. Paret Lars Haukanes Krem- pig og Inger Wallem Anundsen tok med seg sine to døtre, på henholds- vis ett og fire år, da de permitterte seg fra sine lærerjobber ved Øytun folkehøgskole i Alta og gjorde net- opp dette. Vi får ta del i deres opp- levelser i boka *FRI – friår, friluftsliv, friluftsbarn*.

Flotte bilder og en lettlest tekst gjør det interessant og enkelt for leseren å følge den lille villmarksfa- milien når de tar turer både til fots, på sykkel, på ski og med hunde- spann. Turene spenner fra isfiske i nærområdet til jakt- og pelsjegerliv i Alaska. Sammen opplever de natu- ren på nært hold gjennom fire årsti- der og alt dette innebærer av sanseinntrykk. Bare av og til bytter foreldrene på å ta seg en tur alene for å dekke sitt «voksentur»-behov. En eneste gang får vi også lese at de to drar ut alene og bare er kjæresten på tur.

Nettopp hovedfokuset på friluftsliv med små barn er det som gjør at denne boken skiller seg ut fra andre turbeskrivelser. Her er mange råd å plukke opp for enhver som ønsker å ta med barn på tur, selv om det bare er en dagstur eller helgetur i Nordmarka. Det er inspirerende å lese at både barna og de voksne har et stort utbytte. Turgleden smitter lett over på en leser som spent følger ferske turvandrere stifte bekjentskap med nye terreng, mens de voksne og erfarne friluftsmen- neskene gjør seg nye, rike opplevelser.

Glimtvis gjennom boka og i etterordet åpnes det for betraktninger rundt det å la barna ta del i et altomfattende friluftsliv. Dette er en interessant del, som gjerne kunne vært utvidet. Boka fremstiller turlivet med barn som

forholds- vis knirke- fritt, og hovedvekten er lagt på de positive opple- velsene. Dersom man i større grad diskuterte proble- mer som kan opp- stå, ville boka fung- ert mer som en veiled- ning for turinteresserte foreldre på alle nivåer.

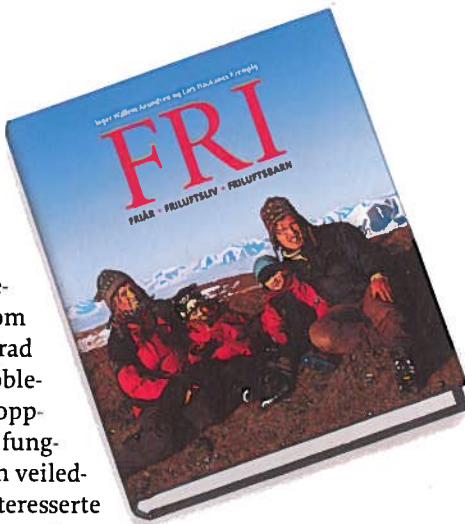
FRI – friår, friluftsliv, fri- luftsbarn serverer oss mange vakre møter mellom mennesker og natur. Likevel blir vi som friluftslivsinte- resserte nybakte foreldre sittende igjen og undre oss over om vi virke- lig har fått se begge sider av medal- jen.

■ Cecilia og Jørn Henrik Sønstebo

Godt å vite på tur

Landbruksforlaget lille *På tur*-serie består av søte og nyttige bøker som gjør opplevelsen i fjell, skog og mark enda bedre. Bøkene er små og lette å ta med. Dessuten er de over- siktlige og inneholder mye nyttig informasjon. Oppslagsverkene er plastlaminert og tåler både vann og hard behandling. Alle bøkene er skrevet slik at barn, familier og nybegynnere lett skal kunne forstå dem.

Våre vanligste fjellblomster og *Våre vanligste sommerfugler* er skrevet av biologene Ove Bergersen og Kirsten Winge. Bøkene inneholder tydelige og farverike bil- der. Vi blir godt kjent med henholdsvis 63 vakre fjell- blomster og 63 nydelige sommer- fugler. Det er god beskrivelse av hvor man kan finne artene,

Inger W. Anund- sen og Lars H. Krempig: *FRI – friår, friluftsliv, friluftsbarn* Naturforlaget 2005 Innbundet 263 sider

spesielle kjennetegn ved dem og hvilken familie de tilhører.

Bergersen og Winge har også skrevet *Spiselige bær og planter*. I denne boken blir vi introdusert for 48 spiselige arter man kan finne i skog og fjell. De første sidene inneholder advarsler om giftige planter og bær. Hvis dette ikke skremmer deg kan du se frem til 60 sider med ting som kan puttes i munnen uten at det skader. De spiselige bærene og plantene er sortert etter farge. Det er god beskrivelse av hvor man kan finne dem, når de kan spises, spesielle kjennetegn, samt gode bil- der. Morsomt for alle som vil avan- sere til litt mer enn blåbær.

Mat på turer skrevet av Dag Johan Steinskog, Anne Margrethe Langhus, Vivian Wærenskjold og Peder Songedal. De er alle gamle speidere og i denne boken deler de gamle og nye ernæringskunster. Boken passer for deg som har høy- ere ambisjoner enn å servere svidde grillpølser på tur. Du finner 40 opp- skrifter på original og enkel turmat. Neste gang du er på tur kan du jo diske opp med en «trylleburger», legge en «laks i sovepose» eller ser- vere en «tøff speidergutt».

■ Pernille Berg

Alle bøkene koster 178 kr og de har 64 sider. *På tur*-bøkene blir gitt ut av Landbruks- forlaget.

----- KLIPP HER -----

Avtale Giro

Jeg ønsker å betale min kontingent/gave til Norges Naturvernforbund via AvtaleGiro.

Jeg har/ønsker følgende medlemskap:

- ☐ Hovedmedlem 350 kr/år ☐ Student/pensjonistmedlem 175 kr/år
☐ Familiemedlem 420 kr/år ☐ Student/pensjonistfamilie 200 kr/år

Trekk min konto hver(t): ☐ måned ☐ kvartal ☐ halvår ☐ år

Beløp per trekk er kr.: ☐ 50 ☐ 100 ☐ 200 Annet beløp kr.

Ci gjerne ekstra gaver ved å opprette en betalingsavtale som dekker mer enn kon- tingenten. Om avtalen kun gjelder kontingent oppfordrer vi til årlige trekk. Kryss da av for 'år', og vi trekker kontingentbeløpet i november for påfølgende år.

Om du ønsker familiemedlemskap, skriv navn og f-dato på familiemedlemmene:

Adressaten betaler for sending i Norge

Distribueres av Posten Norge

Norges
Naturvernforbund
Svarsending 0362
0090 Oslo

I BLOKBOKSTAVER

NAVN: _____ F-DATO: _____

ADRESSE: _____ TEL: _____

POSTNR.: _____ POSTSTED: _____

E-POST: _____

Belast mitt kontonummer

| | | | | | | | | | | | | | | |

Jeg ønsker skattefradrag for gaver mellom 500 –12000 kr/år (gjelder ikke kontingent), og oppgir personnum- mer for rapportering til skattedirektoratet

| | | | | | | | | | | | | | | |

.....
Dato/underskrift

KID: (Fyller ut av NNV)

| | | | | | | | | | | | | | | |

Norges Naturvernforbunds bankkonto er 7874 05 55943

Sender du kupongen i egen konvolutt, bruk adresse: Norges Naturvernforbund, Postboks 342 Sentrum, 0101 Oslo

☐ Jeg ønsker ikke å motta varsel i for- kant av betaling.

Finansavtaleloven krever at man setter en øvre ramme for trekk, og vi har satt den til kr 600 pr trekk. Dette for å ta høyde for fremtidige endringer i betalings- avtalen. Angi evt. annet beløp: Kr

Ceviche

PÅ VARMT SVABERG

Det finnes restauranter som skryter av at de har ei stjerne eller to i en eller annen guide. Natur & miljø satte sommerens kafétestpanel i ei skorte på Bolærne. Der hang det stjerner i hundrevis, like over kjøkkenet, og enda var det ikke skikkelig mørkt. Skjær og les.

– Folk påstår det var tyngre å leve av naturen i gamle dager –
Pusten går og det knaser i grus. Kokkens ansiktsfarge begynner å minne om rekene fra Rimi på Nøtterøy.
– Jeg tror ikke de vet hva som kreves for å drive sjølberging i det enogtjuende århundre.

Tre slag pepper

Vi befinder oss to hundre meter fra kaia på Bolærne, i jevnt sig framover. Det er en vakker sommerkveld. Trost i krattet. Blomsterlukt i lufta. Godt og varmt. Tolv kolli på tre mann betyr fire på hver; inkludert ryggsekker og telt, bøtter og spann, fiskeutstyr, kokeutstyr, steikeutstyr, serveringsutstyr, vin av ymse boniteter, tre slag pepper, lime og smør og frukt og grønt. Ingen sak å bli svett i panna og snål i ben og armer. Men fotografen er spretten i steg og har muligens ikke fått nok å bære på. Han påstår han er enig med kokken.
– I gamle dager skulle folk tross alt bare ro fra Hardanger til Lofoten i februar. Den turen er jo så å si flat hele veien, og ikke var det urimelig varmt heller. Bagasjen

kunne de ganske enkelt legge fra seg i båten. Dessuten var det ingen som forlangte at de måtte ha med mer enn én type olivenolje ...

Kokken har fortsatt pust igjen.

– Hvis du gjør narr av oljene mine skal jeg servere deg torsk kokt i sjøvann hele helga.

– Fred, foreslår fotografen, og det blir vedtatt.

Akkar og anemoner

Egentlig begynte det lenge før, over et innendørs måltid, en vårveld i hovedstaden. Kokken hadde fått fingrene i ei ny bok og la ut om stekte sjøanemoner, kveitesodd og omelett med akkar. Boka het *Fristelser fra fjord og fjære* og var skrevet av Ardis Kaspersen, kyndig på kystkultur og innehaver av Kongens fortjenestemedalje. Kokken var inspirert.

– Alt kan etes, mente han.

– Eller nesten alt. Så lenge ingen har søla med kjemikalier i nærheten, kan man ta en tur i fjære, plukke med seg omtrent hva som helst, dra hjem og lage en delikatesse.

Fotografen hadde fortsatt saus i munnen og var lett å lokke med løfter om mer.

– Det gjør vi, sa han.

– Men hvorfor må vi ta med fangsten hjem? Det er da så fint i fjære.

Allemannssøya

Sånn skulle det bli. En fredagskveld i ferien tok vi bil til Tønsberg og rutebåt til selveste allemannssøya Bolærne. Mandatet var å få kloa i mest mulig av det biologiske mangfoldet skjærgården kunne tilby. Så skulle naturens gaver omdannes til en presentabel trerett. Ifølge kokkens forklaring var bagasjemengden en bivirkning som ikke lot seg omgå.

– Uten tilbehør, ingen skikkelig middag. Og når ikke fangsten kommer til kjøkkenet, må kjøkkenet komme til fangsten.

Altså ingenting å bære seg over. Før det ble mørkt sto teltet som det skulle, alt medbrakt var plassert og vi satt på svaberg med hver vår fiskestang. Kokken pratet jevnt om sjørret, og fotografen om flyndre. Vi agnet opp med rekene fra ➤

Bolærne

Øygruppe i Vestfold, ytterst i Oslofjorden. I fjor ble Bolærne selve symbolet på kampen for allmennhetens rett til friområder langs kysten.

Fram til 2004 tilhørte Bolærne Forsvaret. Så skulle øyene selges, og Forsvaret inngikk kontrakt med menigheten Smiths Venner. Etter kraftige protester ikke minst fra båt- og friluftsfolk ble salget omgjort. Nå eies øyene av Vestfold fylkeskommune og Nøtterøy kommune. På Østre Bolærne kan man overnatte i bygninger som står igjen etter soldatene. I sommersesongen går det daglig rutebåt fra Tønsberg.

Som en konsekvens av debatten om Bolærne har regjeringen nylig lovet å sette av et større beløp til frikjøp av tidligere forsvarseiendommer, som så skal åpnes for allmennheten.

Les mer på www.bolerne.no

► Rimi. Havet svarte på sitt utgrunne-
lige vis med å løfte litt på bølgehøyden.
Og senke den. Og løfte den igjen.

Torsk i lompe

Sola sank under horisonten. Fotografen
begynte å sveive så smått og dro opp en
tangklase. Kokken mente den ikke lot seg
artsbestemme, og påbød utkast. Vinden
økte på og sjøene sang mot fjellet. Sakte
ble svaberget kaldt og hardt under krop-
pen. Fotografen fisket et par tangklaser til,
sluttet så å sveive og spurte om det var
noen som kunne lære ham transcendental
meditasjon.

Det måtte i så fall være havet.

I mørkningen nappet det omsider i et
par snører. Opp kom to torsk så urimelig
langt under et hvert minstemål at vi var
glad ingen så oss når vi kverket dem like-
vel. Kanskje det tross alt er noe i påstan-
dene om at turistfisket tar knekken på
torsken i Skagerrak. Ved midnatt satt vi i
teltet med stormkjøkkenet tent og åt stekt
torsk med lompe. Ikke et ord om delika-
tesser. All mat er god.

Plopp

Havet er blått og havet er grønt, havet
skummer på toppen. Lørdagen kom med

nordavær og solskinn. Etter frokost med
dobbel dose kaffe fant vi et svaberg med
lovene sjø foran beina. Lyse løfter om
sandbunn mellom mørkere flekker av
tang, – leopardbunn, mente kokken. Ide-
elt.

I et hull mellom bølger og berg var det
blåskjell og snegler. Det ble skalldyrcock-
tail på kroken, fersk vare blandet med de
siste rekene fra i går, en sjelden fristelse
skulle man tro, for den som er vant til å
slite for føda. Plopp ut i sjøen.

Denne gangen slapp vi å vente. Strøm-
men fikk agnet til å drive sørover langs
berget, men rett som det var sa det stopp.
Det var harde napp og myke, lette og
tunge, listige og lure, skulle det vise seg,
blanke kroker kom opp gjennom bølgene.
Fotografen kan mange ord og uttrykk som

Fjæra kan spises

**Nesten alt som lever i fjæra kan
spises. Her er et utvalg arter
som kan bli råstoff til høstens
sjøbergingsfest:**

Tang og tare: Søl, fjærehinne, grisetang,
blæretang, butare, sukkertare.

Muslinger og bløtdyr: Blåskjell, o-skjell,
sandskjell, knivskjell, hjerteskjell,
kamskjell, østers, svabergrose, spiselig
sjøanemone, kråkeboller

Skalldyr: Taskekrabbe og strandkrabbe
(og mange arter som lever dypere: Troll-
krabbe, hummer, sjøkreps og reker)

Fisk: Her er noen fiskeslag som kan
fanges nær land, litt avhengig av tid på
året og hvor langs kysten du befinner
deg: Torsk, sei, lyr, makrell, horngjel, berg-
nebb, berggylte, blåstål, sjørøret, sjørøye,
havabbor, diverse arter flyndre.

Kilde: Ardis Kaspersen: *Fristelser fra fjord
og fjære*. Landbruksforlaget 2005.

Ta en giftsjekk

I flere fjorder advarer Mattilsynet mot
visse typer sjømat på grunn av høyt inn-
hold av miljøgifter. Sjekk din fjord på
www.matportalen.no

Blåskjell og andre muslinger kan bli gif-
tige også uten at det behøver å handle om
forurensning. Naturlige oppblomstringer
av giftige alger forekommer innimellom,
og når det er mange nok slike alger, blir
også skjellene giftige. En stund etter er de
like fine. Sjekk www.matportalen.no eller
ring 820 33 333.

ikke er pensum på skolen. Dagen var fin
og sola stekte.

Sussetrut

Den første som kom opp på det tørre
hadde digre skjell, alvorlig ryggfinne,
brune tegninger på sida og sussetrut i tele-
skoputgave.

– Jøss, sa fotografen, som har vokst opp
i granskogen. – Det er jo en abbor.

– Innlandsnisne, sa kokken, som har
vokst opp i nærheten av saltvann. – Dette
er ei berggylte. En smakfull dame, men
ikke å spøke med.

Han trakk ut truten på gylta og viste
fram tanngarden bak, solid som stakitt.

– Se her, sa han. – Leppene er myke og
forsiktige, men når den først får bestemt
seg kan den tygge i seg hva som helst. Jeg
tror den lever av snegler og rur. Det er
klart at den trenger tenner. Fileten er full
av bein, men smaker som en drøm. Det
blir nok fiskesuppe til kvelds.

Landnåm

Havet er dypt og havet er rikt, det er lov å
ha flaks når man trenger det, havets navn
være lovet. Dagen var lang nok og bøtta

Allemannsrett 1:

Ceviche à la Bolærne

Hvis du spør en peruvianer om landets
nasjonalrett er sjansen stor for at svaret blir
ceviche. Kort fortalt handler tilberednings-
måten om å koke fisk ved hjelp av syra som
finnes i sitrusfrukter. Lime er mest brukt,
men både sitron og grapefruktsaft gjør også
nytt.

Ceviche er, akkurat som for bacalao, brukt
som samlebetegnelse på en hel haug ulike
retter. Denne versjonen er enkel, noe som
passer godt for turbruk. Dessuten er den far-
lig god:

Filet av torsk eller annen hvit fisk
Ferskpresset lime
Fersk koriander og/eller bladpersille
Salt og pepper

Jo ferskere fisken er, desto bedre. Fileter
gjørne torsken rett etter at den er tatt opp
fra havet, skjær filetene i tynne skiver. For-
del fiskeskivene utover tallerkener (enkelt-
vis, de skal ikke ligge oppå hverandre). Press
lime over, omtrent en spiseskje til hver tal-
lerken. Dryss over hakket chili samt persille
og/eller koriander. La stå i femten – tjue
minutter. Fisken blir hvit akkurat som ved
normal koking, men forblir fastere enn fisk
køkt i vann. La fisken få et avsluttende dryss
med salt og pepper rett før servering.

ble full. Vi fikk makrell og bergnebb og
blåstål, torsk og horngjel med lysende
grønne bein. I ei vik fant vi blåskjell og
strandsnegl, og i motsetning til hva
mange tror, er det ingen øvre aldersgrense
for å fiske strandkrabber med et smadret
skjell på en hyssing. Da det led mot kveld
gjorde kokken landnåm i ei skorte. Derfra
sendte han fotografen opp i skogen etter
ved, og skribenten ut i havgapet for å
skure blåskjell. Selv plasserte han seg på
en stein og skar fileter, mens han mumlet
noe om koriander og innkokt rødvin. Sola
sank og fikk lov å synke. En av oss spikket
fliser og fikk i gang et bål. Så kom det i tur
og orden: Sette kraftgryta over bålet. Kutte
grønnsaker på en plankebit. Skåle litt.
Kverke strandkrabber. Finne tallerkner,
presse lime over en filet, rusle barbeint
over lunkent svaberg etter en bukett blæ-

Allemannsrett 2:

Dagens suppe

Bein, hoder og fileter av ymse typer hvitfisk
Blåskjell
Strandsnegler
Strandkrabber
Blæretang
Løk og hvitløk
Hvitvin
Olivenolje
Persille
Salt og pepper

Vi brukte alt vi fikk i suppa, unntatt fete
fiskearter som makrell og horngjel. Vi
begynte med å filetere fisken. Hoder og
ryggbein vaskes godt, has i en gryte og dek-
kes med vann. Normalt er en liter vann nok
til omtrent en halv kilo hoder og bein, men
målene er ikke så nøye. Kok opp og skum av.
Tilsett litt hel pepper, et laurbærblad (hvis
du har), litt hakket løk og eventuelt purre og
sellerirot. La krafta syde i en halvtimes tid.
Sil av som best du kan.

Fjæra byr på mye annet godt til suppe:
Tang, strandkrabber, blåskjell og snegler er
som regel enkelt å oppdrive, og ypperlig sup-
pemat. Blæretang kan godt kokes med i
krafta, eller få være med i suppegryta noen
minutter før den er ferdig. Siden tanga blir
litt seig, er det greit å ta den ut før
servering. Skjell og skalldyr bør kokes for
seg, både for å få ut god kraft og for å unngå
overkoking med seige skjell og snegler som
resultat. Strandsnegler og skjell koker du
sammen: Skrubbe skjellene lett og fjern bys-
strådene. Ha dyrene i ei gryte med en
skvett hvitvin og litt hakket løk og hvitløk.
Sett over varmen og kok til alle skjellene har
åpnet seg. Sil av krafta og la skjellene og
sneglene avkjøles. Strandkrabbene står så
for tur: Varm opp olivenolje i ei gryte, ha
levende krabber oppi gryta og gå umiddel-
bart bananas med ei sleiv for å knuse (og
drepe) krabbene. Tilsett hakket løk og hvit-
løk og rør noen runder før du heller oppi en

god slump tørr hvitvin. Kok et kvarters tid og
sil av krafta.

Så skal selve suppa lages: Gryta varmes
igjen opp med litt olivenolje, så blankes litt
finhakket løk og hvitløk. Ha oppi en slump
hvitvin og reduser noe. Tilsett kraft fra fisk,
krabber og blåskjell. Kok opp og reduser
videre, jeg synes innkoking til omtrent halv
væskemengde er passe. Så tilsettes filet-
biter, gjerne litt etter litt, med de største først. Fis-
ken skal ikke trekke mer enn sju – åtte
minutter for de tykkeste filetene (hvis du
ikke har fått usedvanlig grov fisk). Helt til
slutt tilsettes kokte blåskjell, strandsnegler
og krabbene, samt rikelig med hakket per-
sille. Suppa smakes til med salt og pepper.
Server umiddelbart, gjerne med et glass eller
to av samme vin som ble brukt til kraftko-
king (enkel, tørr hvitvin fra Côtes du
Cascogne i Frankrike, Italia eller Spania
egner seg både til kraft og drikke).

Allemannsrett 3:

Makrell og horngjel i rødvinssmør

Fileter av makrell og/eller horngjel i skiver
Rødvin
Sjalottløk
Olivenolje
Smør
Salt og pepper

Fet og god fisk som makrell og horngjel er
ypperlig sammen med en like fet og god
saus basert på rødvin. Oppskriften er meget
enkel: Sjalottløk finhakkes og blankes i litt
olivenolje. Tilsett rikelig med enkel, frisk og
fruktig rødvin uten for mye garvesyre/tanni-
ner (Beaujolais, enkel vin fra Rhone eller
lette chilenske viner passer bra). Reduser
rødvinen til den nesten er borte. Ta panna
til side og pisk inn smøret. Smak til med salt
og pepper.

Fiskefiletene ristes på panna, gjerne i en
blanding av olivenolje og smør. Server med
saus og poteter – samt resten av rødvinen.

– Er det noe du har tenkt å rekke?

– Nei, svarte fotografen.

Og så ble det med det.

Fred. Olsen & Co.

FRED. OLSENSGATE 2
P. O. BOX 1159 - SENTRUM
0107 OSLO

Også ulv har egenverdi

I sitt innlegg i *Natur & miljø* nr 2 forteller Alf Lau om den glede og forventning han følte ved å bosette seg på landet med hele sin familie, hvor friluftsliv og husdyrhold, kombinert med jakt og fiske skulle gi et rikere og mer meningsfylt liv. Stor er skuffelsen idag over at det finnes ulv der ute, som da har forringet den livskvalitet han forventet.

Raust ser han gjennom fingrene med at to kalver er tatt av ulv. Verre er det at hans hundehold forringes ved at hundene ikke kan slippes fritt. At Naturvernforbundet sammen med WWF iherdig jobber for bevaring av våre store rovdyr, også ulven, er for ham en gåte, og slik velger han å melde seg ut av Naturvernforbundet.

Ja, han om det. Men han kaller seg naturverner selv, og samtidig går han til felts mot det han selv sier er gjeninnføring av ulv i vår fauna. For det første er ikke ulven gjeninnført. Dette er et altfor odiøst utsagn. Streifende ulv har alltid vært her, til tross for den nesten totale utryddelse. Men det er fattet vedtak om bevaring av en levedyktig ulvestamme, dog i et så magert antall at det blir mest til pynt. Ja, ulven tar elg, og det skulle vel ikke by på noe problem, når det stadig klages over at våre klovdyrstammer har vokst ut over alle proporsjoner og gjør skade på skogen?

Videre beklager han at frykten hos befolkningen ikke tas på alvor, og bare av denne grunn bør ulven fjernes? La meg uttrykkelig få understreke at mye av vår frykt er lært, og vi kan da for Guds skyld ikke ta livet av alt vi er redde for. Og det er menneskets privilegium å kunne velge holdninger, og ikke gjøre seg til offer for alt vi frykter.

Det som er så sørgelig i denne ytringen, er det fravær av respekt for naturen og all dens mangfold av liv som innehar en egenverdi. Slik han uttrykker det blir naturen et

stor-kjøkken som er til for vår skyld.

Alf Lau gjør seg til talsmann for det antroposentriske natursyn, hvor vi mennesker i all vår ferd skal ha en soleklar forrang fremfor andre arter. Et slikt syn er bygget på myter som har gjort oss til utnyttende herremennesker. Vi har fart frem med egennytte som det høyeste mål, hvor nyttedyr til vår fordel skal få ha livets rett, mens såkalte skadedyr har blitt fjernet. Slik har den naturlige balanse blitt forrykket parallellt med et kynisk natursyn, hvor ærefrykt for mangfoldet har vært fraværende.

Det er ikke lett å gi slipp på privilegier, som dette å la hunder løpe fritt for trening. Ulven liker ikke artsfrender som konkurrenter til reviret. Men ulven som art er opprinnelig en naturlig del av norsk fauna. Det er vi mennesker som er inntrengere i en villmark, som fortsatt trenger alle arter av både bytte- dyr og rovdyr for at det fortsatt skal være en levende villmark, og ikke en pleiet park. At vi velger å holde husdyr krever pass i mange former.

At WWF, Naturvernforbundet og andre foreninger prøver å formidle kunnskaper og endre holdninger til en større forståelse for en intakt natur med levedyktige bestander av rovdyr, også ulven, er gledelig. Men enda får drapskulturen råde, hvor sårbare medskapninger meies ned, fordi det passer oss å fjerne dyr vi ikke liker fra naturen.

Jeg har en tro på at det gir en langt dypere og mer varig livskvalitet ved å erkjenne at vi bare er en del av det store samspillet, at alt liv har sin egenverdi.

Helga Riekeles, Larkollen

Rovdyr fører til avfolking

Først vil eg takke Alf Lau for innlegget hans i *Natur & miljø* nr. 2. Eg har og vore naturvernar all min dag, og i 1969 var eg med og stifta Møre og Romsdal Naturvernforbund. For fleire år sidan skreiv eg eit ope brev til fylkesstyret då dei sette fram forslag om eit sterkare rovdyrvern. Det brevet har eg aldri fått svar på. Alf Lau skriv om ulven, men vi har fleire rovdyr som aukar sterkt. I 20 år har eg vore med på sauesankinga i Ulvådalen på grensa mellom Møre

” Eg er klar over at det finst internasjonale avtalar om rovdyrvern, men skal dette gå ut over bosettinga vår, slik at folk må flytte til byane, og bygdene gror att?

og Romsdal og Oppland. Eg har då opplevd den aukande herjinga til jerven i saueflokkane.

For 50 år sidan bodde eg i Pasvikdalen, og i sommar var eg på gjenvissitt, men det var ikkje berre hyggelig. På grunn av den aukande bjørnestamma er det omtrent slutt på sauehaldet, og kyrne må samlast i store flokker bak fleire meter høge gjerde. Ein mann som skaut ein bjørn i griseføset sitt, risikerar både fengsel og bot. Forstår ikkje dei ansvarlege at dette fører til avfolking av bygde-Norge? Eg er klar over at det finst internasjonale avtalar om rovdyrvern, men skal dette gå ut over bosettinga vår, slik at folk må flytte til byane, og bygdene gror att?

Oddm. Unhjem, Isfjorden

Om kultur-landskap, sommerfugler og veikanter

Nedlegging og omlegging av gardsbruk fører til at kulturlandskapet med blomsterenger er i ferd med å bli historie, og dette er en trussel mot flere sommerfuglarter, hvis jeg forstår budskapet i *Natur & miljø* nr 2 05 rett. Men har dere tenkt på hva mil etter mil med blomstrende norske grøftekanter har å si for videreføring av sommerfuglartene? Disse må ha minst like stor betydning som blomsterengene. Vi trenger en stor og sterk bevegelse som kan drive lobbyvirksomhet mot Mesta, eller hvem det nå er som har ansvaret for at titusenvis av kilometer med norske veikanter blir barbert og rensket for markblomster hver eneste sommer. Synet av frodige veikanter med markblomster i alle farger er ren olje for sjelen. Slik er kantklipping ikke bare en trussel mot ulike insekter, men denne formen for meningsløs vandalisme berøver også veifarende – innfødte som turister – for gode og vakre opplevelser som vi kunne trenge å ha med oss inn i den kalde årstiden. Selv blir jeg gjerne med og støtter en organisasjon til grøftekantens (og sommerfuglenes) bevaring!

Kristin Conradi, Rogne i Valdres

På tide å innfri løftene

Valgekampen er over og løftene skal innfris. Et varig vern av Vefsna-vassdraget bør være et av de første. Ap, Høyre, Krf og Senterpartiet har alle i sine program skrevet at de store vannkraftutbyggingenes tid er forbi. Det kan ikke bety annet enn at Vefsna må vernes mot de kraftplanene Statkraft har. Derfor bør de støtte Venstre og SVs verneforslag. For å sitere Senterpartiets program: «Senterpartiet vil føre en energipolitikk med sikte på å gi varig vern til våre

LARS HALTBREKKEN
leder, Norges Naturvernforbund

” Mange vil nok, kanskje med rette, si jeg er naiv når jeg forventer at partiene etter valget skal finne sammen og gjennomføre løftene de er enige om.

mest verneverdige vassdrag.» Vefsna-vassdraget fikk nærmest full score på alle vernekriterier, allikevel ble det ikke med i siste vernerunde i Stortinget.

Flertallet på Stortinget har full anledning til å rydde opp i den fadeseen nå, samt tidligere fadesser. Venstre foreslår i sitt program å la Mardalsfossen igjen kaste seg i frie fall ned mot Eikesdalen. Kanskje en idé å tenke på i år som det er 35 år siden aksjonene i Sandgrovbottnen.

Det er ikke bare Vefsna som går en lys tid i møte om løftene fra valgkampen holdes. Det samme gjør kollektivtransporten i de store byene. De fleste partiene har fremhevet hvor viktig det er å øke støtten til buss og trikk. Det er tid for tog, skriver Senterpartiet i sitt program, og får støtte fra mange av de andre partiene. Vi får håpe støtten til toget kan komme istedet for noe av iveren de fleste partiene også har til å bygge ut flere veier.

Alle partier med unntak av Frp og Høyre skrev også i sine program at

de vil opprette petroleumsfrie havområder i nord. Både Venstre, Krf og Senterpartiet går inn for å opprette de første slike områdene utenfor Lofoten og Vesterålen. Det burde være lett å få Ap, som i sin forrige regjeringstid stanset en oljeboring utenfor Lofoten, med på dette. Dessuten har også Ap programfestet at de ønsker petroleumsfrie områder. Deretter bør de gå løs på Barentshavet, men her er nok uenighetene større så her kan det ta lengre tid.

Ap, Venstre og SV vil alle øke bar-skogvernet. Senterpartiet vil først og fremst øke det på statsgrunn og det burde ikke være vanskelig å få med seg Krf på dette. De har jo en miljøvernminister som har forpliktet seg til å stanse tapet av det biologiske mangfoldet i Norge innen 2020.

Frp vil la forurensere betale, noe som er en svært god idé fra et parti vi ikke vanligvis forbinder med natur og miljøvern. De fleste er enige i dette. Hvorfor ikke

begynne med å ilagge gass brukt til for eksempel oppvarmingsformål en CO₂-avgift?

Mange vil nok, kanskje med rette, si jeg er naiv når jeg forventer at partiene etter valget skal finne sammen og gjennomføre løftene de er enige om. Men et løfte er et løfte og det er til for å holdes. Og vi må se mulighetene valgkampen har gitt oss og det vi sluss for.

Det er mye jeg ikke har nevnt over, som for eksempel at mange av partiene fortsatt er enige om flere miljøskadelige prosjekt enn de som bidrar til å løse problemene. For oss er det viktig å presse på for å få innfridd de positive miljøtiltakene det er flertall for. Så klarer nok andre å få partiene til å huske på de miljøskadelige prosjektene de har lovet. Vår jobb blir å stanse disse slik at kommende fireårsperiode kan bli litt bedre for miljøet enn den foregående.

De store vannreservoarene i Colorado River er bare halvfulle, og vannstanden synker år for år. I villastrøkene i Las Vegas kjører vanndetektiver patrulje i gatene. Hele det sørvestre USA venter på regn.

– Se på den hageslangen som ligger oppi gressbakken der. Hva i all verden er det han prøver på?

Water Waste Investigator Dennis Gegen sitter og hopper i førersetet, inne i den hvite pick-upen sin. Han peker ut gjennom sidevinduet, og rister oppgitt på hodet. Heldigvis for den meksikanske gartneren som klipper buskene nederst i gressbakken, så er hageslangen skrudd av akkurat for øyeblikket. Hadde det kommet vann ut av slangen ville gartneren fått bot. I Las Vegas er det forbudt å vanne med hageslange, dersom en ikke holder slangen i hånden. Dennis Gegen setter et olmt blikk i den store gressflaten som strekker seg fra veien og helt opp til husrekken drøyt femti meter ovenfor.

– Hele plenen er jo i grunn fullstendig idiotisk! Tenk så mye vann som går med til å holde den gressbakken grønn gjennom sommeren. Og hvorfor? Det er ingen som bruker den. Det er ikke en gang benker der, det er bare gress. For gresset sin skyld.

Det store plensluket

Dennis Gegen, og hans 11 vanndetektivkollegaer i Las Vegas Valley Water District, har hendene fulle. Befolkningsøkningen i 1,6 millionbyen Las Vegas er på nesten syv prosent i året, over seks ganger så stor som gjennomsnittet i USA. Mesteparten av vannet som går med i Las Vegas brukes i private hjem. Vanning av private utendørsarealer er det suverent største vannsluket i Las Vegas.

– Folk tenker gjerne at det er kasinoene, hotellene og turistene som tapper alt vannet i Vegas. Men sånn er det ikke i det hele tatt. Hotellene og kasinoene bruker bare drøyt seks prosent av vannet.

Gegen har jobbet som vanndetektiv i Vegas i fire år, og han liker utviklingen han har bidratt til å få frem:

– Hadde ikke noen jobbet med å få folk til å følge reglene, så hadde det vært helt ville tendenser her. Jeg pleide å jobbe som

IKKE EN DRÅPE TIL OVERS

Vannstanden i Hooverdammen har sunket med 30 meter på fem år. Sist det var like tørt tok det over ti år før vannmengden var tilbake på normalt nivå.

Før var Dennis Gegen gartner. Nå er han vanndetektiv og gjør videoopptak av vannsøl for å sikre bevis.

The usual suspects: Alle husholdningene i Las Vegas ligger inne på datasystemet i bilen til Dennis Gegen. Faste sløserer får besøk av vanndetektiven hver uke.

gartner i Vegas før jeg fikk jobb som vanndetektiv. Dette var noen år siden, og da tenkte vi aldri på at vi kunne bli bøtelagt. Det var liksom bare en myte, ler Dennis.

Vanndetektiven er halvveis i morgenrunden, og han har knepet nesten tjue stykker i å vanne utenfor tilegnet vanningsstid.

– Jeg pleier å være snill. Tar jeg noen for første gang, så får de bare en advarsel. Folk er som regel forståelsesfulle, og mange vet ikke en gang at de gjør noe galt, sukker Gegen.

Men blir folk tatt flere ganger er ikke Gegen nådig. Hver gang en blir tatt for å bryte vanningsreglene i Vegas, så dobler boten seg, til den ender på et par hundre dollar.

– Og slutter de ikke å sløse med vannet da, så kjører jeg forbi flere ganger i uka, og gir dem en ny bot!

Oasen Vegas

Tilbringer en noen dager i down town Las Vegas, så finner en ingen tydelige tegn på at byen opplever den verste vannmangelen i nyere tid. Det eneste en finner er små hint, som påskriften i middagsmenyen; teksten som forteller at en selv må be serveren om påfyll i vannglasset, fordi «this restaurant is saving the Valleys resources».

Men bare noen få mil utenfor plastikkjuvelen Vegas ligger vannmangelens ansikt fremme i dagen:

Hooverdemningen. Ovenfor demningen finner en den største menneskeskapte sjøen i USA, Lake Mead. En bred, lys stripe går langs vannkanten rundt hele sjøen, og markerer tydelig at vannoverflaten har sunket nesten 30 meter siden år 2000.

Årsaken til vannmangelen er en naturlig tørketid. De siste årene har nedbøren og snøsmeltingen i Rocky Mountains sviktet, og Colorado River klarer ikke å føre vann inn i sjøen fort nok til å holde følge med det som tappes ut.

WELEDA

NATURENS KOSMETIKK

MASSASJEOLJE MED ARNIKA
DOKUMENTERT EFFEKTIV MOT
ØMME MUSKLER OG LEDD

WELEDA FØRES AV HELIOSBUTIKKER OG
HELSEKOSTFORRETNINGER SAMT ENKELTE APOTEK

► De som har ansvaret for at vannet brukes med fornuft i Las Vegas, er Southern Nevada Water Authorities (SNWA). Dette er en paraplyorganisasjon for alle vannverkene i sørlige Nevada, inkludert det vannverket som vandetektiven Dennis Gegen er ansatt i.

Blant de som har hovedansvaret for at folk i Vegas forholder seg engasjert til vannmangelen, finner en Doug Bennet. Han er Conservation Manager i SNWA. Bennet forklarer at de forsøker å lokke og motivere, fremfor å tvinge og true.

SNWA tilbyr motiverende lokkemater, som f. eks. gratiskuponger til vannvennlige bilvasker, rabattkort på vannbesparende hageartikler, og billige duker man kan bruke til å dekke over svømmebassenget (slik at vannet ikke fordampes så fort). Men SNWA slår også hardt ned på de som med vilje og viten forspiller det dyrebare Las Vegas-vannet.

Velsignet tørke

For noen år siden, da vi begynte å stramme inn tiltakene, så var det en veldig utakknemlig jobb. Folk ringte hver dag og skjelte oss ut: «Hva er det dere driver med, la meg få vanne i fred!» Pussig nok så må jeg si at tørken til syvende og sist har vært positiv for vannsituasjonen i Las Vegas. For nå vet alle at det er tørke, og de forstår at vannforsyningen faktisk er begrenset. Og folk sparer som aldri før, forteller Bennet.

Fra år 2002 til ut 2004 gikk vannforbruket i sørlige Nevada ned, med noen små prosent. Til tross for at det kom 165 000 nye beboere til området. Men fremdeles renner millioner på millioner liter av Colorado River-vann fånyttet ned gjennom gressplenene i Las Vegas. Desverre også på dager da det ikke er til å vanne.

– Hva gjør dere dersom vanntilførselen ikke forbedrer seg, og folk slutter å ta hensyn til vanningsreguleringene? Har dere noen back up-plan?

Fontenen utenfor Bellagio-casinoet virker råflott i en ørkenby som Las Vegas. Men casinoene og hotellene i byen står bare for seks prosent av vannforbruket.

Vannmangelen i Vegas

90 % av vannet som brukes i Las Vegas kommer fra Colorado River. På grunn av tørke har vannføringen i elva de siste årene vært langt under normalen.

Den samlede vannmengden i de to store Colorado River-reservoarene, Lake Mead og Lake Powell, er i dag kun halvparten av det

sjøene er designet for.

Per i dag finnes det ingen alternativ til Colorado River som hovedvannkilde for Las Vegas. Totalt er flere titalls millioner amerikanere i syv ulike stater (samt deler av nordlige Mexico) avhengig av Colorado River som vannkilde.

Interior Department i USA

hevder at uten nye, alvorlige tiltak så vil Las Vegas oppleve kritisk vannmangel innen år 2025. Det samme vil gjelde mange andre store byer sør i USA: Carson City, Reno, Albuquerque, Denver, Houston, Salt Lake City, Flagstaff og hele Rio Grande-regionen.

– Nei, vi har ingen back up-plan. Men vi tror ikke vi trenger en heller. Vi jobber med å utvikle alternativer til Colorado River, og selv om situasjonen kan virke veldig kritisk, så planlegger vi såpass langt frem i tid at vi vil finne løsninger før vannet tar slutt, sier Bennet.

Han har stor tiltro til at vandetektiven i de forskjellige vannverkene vil klare å få folk til å følge reguleringene.

– Det er jobben min å være oppdatert på vannsparing, og jeg kan si med sikkerhet

at Las Vegas har den største og beste vandetektivstyrken i Nevada, ja kanskje hele USA. For ikke å si hele verden.

Ørken? Ja, takk

Vandetektiven Dennis Gegen er ferdig med dagens kontrollrunde nå. Han svinger pickupen innom et område der Nevadaørkenen er i ferd med å bre seg utover, inne i Las Vegas. Midt i et boligfelt i timillionersklassen.

Hellingen ved siden av veien er dekket av nyspadd sandjord, og her og der stikker noen sørgelige dvergkaktusbusker opp fra bakken. Beboerne i Las Vegas har så smått begynt å venne seg til synet av plen bestående av kaktus, stein og palmer. I 2004 ble faktisk over tre millioner private kvadratmeter gressplen revet opp, og byttet ut med ulike utslag av den lokale floraen. SNWA tilbyr nemlig 1 \$ for hver kvadratfot med gress man fjerner.

– Det blir veldig fint, forsikrer Dennis, og fortsetter: – Eh ... i hvert fall hvis en tenker på at disse buskene drikker mye mindre vann enn gress. Tenker en på det, så blir det veldig fint.

■ Tekst og foto: J. E. Marius Schulze

Ørkenspredning i verden

En fersk rapport fra The Millennium Ecosystem Assessment utpeker ørkenspredning som et av de miljøproblemene som berører flest mennesker i verden.

Anslagsvis er 10–20 % av verdens tørre områder allerede hardt rammet av ørkenspredning. Det er snakk om et areal på 6–12 millioner kvadratkilometer.

90 % av menneskene som rammes av ørkenspred-

ning lever i u-land.

Hovedårsaken til ørkenspredning er uvetting landbruk, med for eksempel overdreven kunstig vanning og ensformig og «aggressiv» dyrking av skrinne mark. Dette henger som regel sammen med at bondene selv ikke eier jorden som dyrkes, og dermed ikke viser den samme omsorg.

The Millennium Ecosystem Assessment hevder

at den beste måten å forebygge ørkenspredning på er å la befolkningen drive variert og lokalt tilpasset landbruk, og å finne nye leveveier som ikke tærer ned vegetasjonsdekket.

For mer informasjon om ørkenspredning og The Millennium Ecosystem Assessment, se: www.millennium-massessment.org

Miljødetektivenes sider

Miljødetektiver tar saken

Magnus og Maja høyt til værs i urskogen sin

Maja (10 år) og Magnus (8 år) har en skog de er glade i. - Nå har det blitt hogget så mange trær her at resten må få stå, sier de.

Om sommeren har Maja og Magnus mye moro i Holmvassdalen i Nordland. Her er det fin skog og gode fiskevann. Søsknene vil at skogshogsten skal stanse. De sendte oss et brev og ville at sjefdetektiv Andrew skulle skrive et brev til de som bestemmer over skogen. Det gjorde Andrew.

Her er brevet vi fikk fra Maja og Magnus.:

Til Blekkulfs Miljødetektiver

Vi skriver til dere for at vi vil at Holmvassdalen skal vernes. Statskog har hogd så mye der fra før at resten av skogen må få stå.

Vi pleier å være i Holmvassdalen. Om sommeren fisker vi i mange tjern: Trolltjønna, Niastjønna, Bjønntjønna og Åstjønna. De ligger fint til i gammelskogen. Noen trær er nesten 500 år gamle. De er flotte å se på. Vi har sett reir av hønsehauk og av tretåspett i trærne.

Så er det mange insekter og forskjellige øyestikkere. I Holmvasselva bader vi. Der plukker vi også kvann til te. Blåbær, multer og kantarell finner vi også. Så har vi funnet tiurfjær og badegroper etter tiuren. Vi pleier også å lete etter lav og kjuker. Det finnes sjeldne blomster som marisko. Samene har rein i området, har vi sett.

Gamle store furuer er fine å klatre i. Mange grantrær har rare fasonger og ligger på bakken med mose på. Det ser ut som en trollskog.

Holmvassdalen er ganske nær veien. Det går flere stier inn i skogen. Og vi bruker å ha bål i en gapahuk. En gang fikk vi en stor ørret på 2,5 kilo, men den slapp vi ut igjen.

Vi håper Hovedkvarteret kan skrive høringsbrev om at Holmvassdalen blir vernet. Vi har feriehus i nærheten, så vi bruker å være der mye.
Hilsen Magnus og Maja

Maja

Alder: 10

Hva er det beste med Holmvassdalen?

Det er morsomt å fiske og bade der. Og så er det spennende se på fuglene. Jeg har blant annet sett en haukugle.

Hvorfor burde den vernes?

Fordi det er gamle verdifulle trær der. Dessuten må vi ta vare på dyre- og fuglelivet.

Hvis jeg kunne bestemme skulle jeg ønske at?

At det ikke skulle hogges i Holmvassdalen.

MAGNUS

Magnus

Alder: 8 år

Hva er det beste med

Holmvassdalen?

Der er veldig fint å fiske der. Man kan også klatre i trær. En gang fikk jeg en ørret på 2,5 kilo. Fisken var nesten like stor som stanga.

Hvorfor burde den vernes?

Fordi man kan gjøre mange artige ting der. Man kan for eksempel gå på tur.

Hvis jeg kunne bestemme

skulle jeg ønske at?

At Holmvassdalen skulle bli vernet.

Blekkulfs Miljødetektiver tok saken videre. Og nå håper vi at de som bestemmer tar vare på favorittstedet til Maja og Magnus.

Supertilbud

Bli medlem i Blekkulfs
Miljødetektiver for
kun kr. 100,-

Vanlig pris kr. 245,-

Medlemskapet er da betalt ut år 2006.

Du kan melde deg inn:

- ♦ På telefon 23 10 95 30,
- ♦ eller send en SMS til tlf. 98 63 57 20:
med navn, adresse og fødselsdato,
- ♦ eller på internett www.blekkulf.no,

Miljødetektivenes sider

Verv en venn...

Bergans hofte-sekk:

Praktisk hofte-sekk fra Bergans, i solid utførelse. Volum: 5 liter, drikkeflaske følger med. Ekstra lommer gir plass til penger, nøkler e.l.
Ordinær pris: 250,-
Medlemspris: 150,-
Vervepris: 1 medlem

Kniv

Nying - kniv av høy kvalitet med 7 cm langt knivblad. Denne kniven bør få være med deg ut i naturen!
Ordinær pris: 350,-
Medlemspris: 300,-
Vervepris: 2 medlemmer

Gratishefter:

Miljøgiftheftet «Farlige forbindelser» gir oppskrift på en ny norsk kjemikaliepolitikk, og gir råd til deg som vil stanse forurensningene.

Inspirasjonsheftet «Naturen - verdens største lekeplass»

Sitteunderlag

i mykt ull til glede og nytte. Spesial-lagd for Norges Naturvernforbund av Røros Tweed. En flott gave! 45 x 45 cm.
Ordinær pris: 200,-
Medlemspris: 150,-
Vervepris: 1 medlem

Termos

Ståltermos som rommer 1 l, med Naturvernforbundets logo.
Ordinær pris: 200,-
Medlemspris: 160,-
Vervepris: 1 medlem

Designteppe til tur og hjem:

Nydelig mykt ullteppe fra Røros Tweed i nytt design for Norges Naturvernforbund. 135 x 135 cm. «Hvorfor søve i det blå, når man kan elske i det grønne?»
Ordinær pris: 1.100,-
Medlemspris: 800,-
Vervepris: 4 medlemmer

Skibag

Romslig og solid skibag. Beskytter skiene under transport og lagring. Rommer to par ski og staver.
Ordinær pris: 450,-
Kampanjepris for medlemmer: 200,-
Vervepris: 1 medlem

Fuglemater, håndlaget i tre

Solid, håndsnekret og miljøriktig fuglemater. Holder småfuglene med mat også om du reiser bort noen dager.
Ordinær pris: 260,-
Medlemspris: 200,-

Fuglekasse, håndlaget i tre

Fås i størrelsene 28mm (Blåmeis og andre småfugler) og 32mm (Kjøttmeis m.m.).
Pris: 200,-
Medlemspris: 150,-

...eller kjøp noe til deg selv!

Bøker

Bøker om noen av Norges naturperler og om kampen for å ta vare på dem: «Jostedalbreen: Vandringer i nasjonalparken», «Kampen om Gaula» og «Motkraft: Spar Saltfjellet for nye naturinngrep»
Ordinær pris: 150,-
Medlemspris: 100,-
Vervepris: 1 medlem

Leve som elver

Praktbok om norske vassdrag, som viser elvenes ferd fra fjell til kyst. Hvis du lurar på hvorfor elver er verdt å ta vare på, finner du kanskje noen svar i denne boka.
Ordinær pris: 360,-
Medlemspris: 300,-
Vervepris: 2 medlemmer

Aschehougs små naturhåndbøker

«Blomster», «Fisker», «Fugler»
Ordinær pris: 100,-
Medlemspris: 80,-
Vervepris: 1 medlem

Informasjonshefter

004: Med rett til å drepe
Fjellreven, sårbar sjarmor i pels
Ordinær pris: 40,-
Medlemspris: 30,-
Klassesett (20 stk): 200,-

Dyreplakater

«Pattedyr i skog og mark», størrelse 68 x 98 cm.
«Livet i havet», størrelse 68 x 98 cm.
Ordinær pris: 70,-
Medlemspris: 55,-
Vervepris: 1 medlem for begge plakater.

Fugleplakater

Fire flotte fugleplakater med våre vanligste fugler. Plakatene måler 45x65 cm.
Ordinær pris: 60,-
Medlemspris: 45,-
Sett med alle fire plakater:
Ordinær pris: 190,-
Medlemspris: 140,-
Vervepris: 1 medlem

Fuglesang-CD

Dobbel CD med 197 nordiske fuglearter. Innholdsfortegnelse som gjør det enkelt å finne fram.
Ordinær pris: 295,-
Medlemspris: 220,-
Vervepris: 1 medlem

Postkort

«Truede arter» (pakke m/6 stk, inkl. konvolutter) og «Naturbilder» (pakke m/10 stk, inkl. konvolutter)
Ordinær pris: 30,-
Medlemspris: 20,-

Du kan registrere nye medlemmer på: www.naturvern.no/medlem • e-mail: naturvern@naturvern.no • telefon 23 10 96 10

Vervekupong

FORNAVN:	ETTERNAVN:	VERVEPREMIEØNSKE ☐ Skibag ☐ Hofte-sekk ☐ Kniv ☐ Termos ☐ Pledd ☐ Sitteunderlag ☐ Bok: Jostedalbreen ☐ Bok: Motkraft ☐ Bok: Kampen om Gaula ☐ Bok: Leve som elver ☐ Fuglesang-CD ☐ Sett med 4 fugleplakater ☐ 2 dyreplakater
ADRESSE:		
POSTNUMMER:	POSTSTED:	
EVT. MEDLEMSNR:	TLF:	
E-POST:		

FORNAVN:	ETTERNAVN:	☐ Hovedmedlemskap (350 kr / år) ☐ Student / pensjonistmedlem (175 kr / år) ☐ Familiemedlemskap (420 kr / år) ☐ Student / pensjonistfamilie (200 kr / år) ☐ Gaveverving (giro sendes til verver)
ADRESSE:		
POSTNUMMER:	POSTSTED:	
TELEFON:	FØDSELSDATO:	
E-POST:		

Ved familiemedlemskap, oppgi fødselsdato og navn for ytterligere familiemedlemmer:
FØDSELSDATO: NAVN:
FØDSELSDATO: NAVN:
FØDSELSDATO: NAVN:

Norges Naturvernforbund
Svarsending 0362
0090 Oslo

Bestillingskupong eller bruk www.naturvern.no/salg

FORNAVN:	ETTERNAVN:
ADRESSE:	
POSTNUMMER:	POSTSTED:
EVT. MEDLEMSNR:	TLF:
E-POST:	

MEDLEM: ☐ JA ☐ NEI

ANTALL:	ARTIKKEL:
ANTALL:	ARTIKKEL:
ANTALL:	ARTIKKEL:
ANTALL:	ARTIKKEL:
ANTALL:	ARTIKKEL:

Ved salg kommer porto i tillegg. Varer kan også bestilles på www.naturvern.no/salg eller salg@naturvern.no

Medlemsfordeler og -rettigheter

Du får medlemsbladet Natur & miljø fire ganger i året, halv pris på kundekort hos NSB og 30% rabatt på togreisene. I familiemedlemskapet får ett barn gratis medlemskap i Blekkulfs Miljødetektiver, og får tilsendt 4 aktivitetssaker i året med inspirerende idéer og miljøoppdrag, samt bursdagshilsen.

Code grunner for medlemskap

Som medlem/støttespiller i Norges Naturvernforbund er du med i arbeidet for å bevare naturen og forsvare livsgrunnlaget for oss og våre etterkommere. Medlemmer og støttespillere over hele landet er Naturvernforbundets viktigste ressurs!

Adressaten betaler for sending i Norge

Distribueres av Posten Norge

Norges Naturvernforbund
Svarsending 0362
0090 Oslo

NÅ KOMMER DE FOR Å TA OSS!

Action-forfatteren Frank Schätzing har funnet det på sin plass å la havets hevne utslette Stavanger ved hjelp av en velrettet bølge.

Telefonsamtalen med den anerkjente, tyske forskeren får fram svetten hos den kvinnelige medarbeideren i katastrofestaben i Miljøverndepartementet, Oslo. Men forskernes advarsler kommer for sent. Ute i Nordsjøen gir den gjennomhullede kontinentalsokkelen etter, og raser ned i dypet i en bredde på halvannen mil. Havbunnen blir aldri den samme, og hva verre er: Raset utløser en tjue meter høy tsunami, som knekker Gullfaks C og diverse andre oljeplattformer, senker skip og ruller videre mot nordsjølandenes kyst i en fart av sju hundre kilometer i timen. Åtte minutter etter raset smeller bølgen inn i bergveggen på Færøyene. Fire minutter senere er det Shetlands tur, og fjorten minutter etter raset treffer monsterbølgen det skotske fastlandet og kysten av sør-Norge.

Trønder redder verden

Inne i Sveggessundet blir Kare Sverdrups pittoreske restaurant Fiskehuset slått til pinneved. Før tsunamien når Stavanger har det stadig grunnere farvannet presset bølgehøyden opp i 30 meter. Virkningen er som et rakettangrep. De gamle trehusene rundt Vågen blir feid vekk. I Domkirken slår bølgen først hull på vinduene, før de enorme vannmassene river steinveggen med seg og velter inn gjennom byen.

Og så videre. Ikke rart at Sigur Johanson, marinbiolog ved NTNU i Trondheim og spesialrådgiver for Statoil, synes han har en forferdelig dag på

jobben. Men Sigur er ikke mannen som legger seg ned og surver i avmakt. I stedet går han inn i et vitenskapelig «dream team» for å finne årsaken til elendigheten.

Bestselger

En overraskende natur slår grusomt tilbake i den tyske øko-thrilleren *Der Schwarm* (Svermen), som har ligget på Der Spiegel's bestselgerliste siden utgivelsen i fjor. Forfatteren Frank Schätzing skrev altså boka før tsunamien rammet sørøst-Asia sist vinter.

Til nå har *Svermen* solgt i 21 opplag og 740 000 eksemplarer. Rettighetene til oversettelser er foreløpig solgt til 17 land, og det tyske forlaget er i ferd med å forhandle om salg av filmrettighetene til Hollywood.

Store deler av handlingen i *Svermen* foregår i Norge. Tsunamien som ødelegger Stavanger og flere andre kystbyer utløses av en hittil ukjent art undersjøisk mark, som plutselig opptrer i milliarder på bunnen av Nordsjøen, hvor de tygger seg ned i gassreservoarene med kraftige kjever.

Muslinger, ikke muslimer

Men havet er stort, og de steinspisende, undersjøiske markene viser seg å ha forbundsfeller jorda rundt. Samtidig med tsunamien i Nordsjøen går en hvalflokk amok utenfor Canada. Mengder av skjell

Når maneter og hval slår seg sammen med noen millioner steintyggende, undersjøiske mark for å stanse menneskenes rovdrift på naturen, blir resultatet en bestselger på tusen sider. Og kanskje blir Stavanger utslettet i Hollywood ...

blokkerer roret på tankskip i Stillehavet, og maneter fyller strendene i Australia. Det verste er at de alle sammen gjør det med vilje.

Oppklaringen er det altså Sigur Johanson som er mann for. Litt etter litt går det opp for ham at havets opprør er et slags koordinert terrorangrep, utløst av en undersjøisk intelligens av uante dimensjoner. Ingen vei utenom å opprette kontakt med intelligensen under havet; men da må Sigur først overbevise den amerikanske presidenten. Han er for sin del ikke helt sikker på hva alt dette skal bety...

Svermen – tysk økothriller.

– Sigur blir nok amerikaner

Her i landet er Aschehoug i gang med en oversettelse av *Svermen*. Asbjørn Øverås i Aschehoug opplyser at en norskspråklig versjon kan ventes i 2006.

Noen norsk øko-helt i en Hollywood-film er det imidlertid liten grunn til å tro på, ifølge redaktør Kjetil Lismoen i filmbransjens blad Rushprint.

– Hvis Hollywood bestemmer seg for å lage film av denne boka, er nok sjansen stor for at manusforfatterne forvandler Sigur til amerikaner. Men kanskje kan deler av handlingen være vanskelig å flytte på, sier Lismoen – som også minner om at det ikke blir film hver gang Hollywood kjøper opp rettigheter. ■ Jon Bjartnes

Hver enkelt av oss har et ansvar overfor naturen!

Tilnærmet alle miljøskadelige batterier kommer til resirkulering.

AS BATTERIRETUR®
- Vi tar produsentansvaret på alvor

www.batteriretur.no

B-BLAD

Ettersendes ikke ved varig adresseendring

Returadresse:

Natur & miljø

Boks 342 Sentrum, 0101 Oslo, **Norway**

En tørr bleie er den
beste hodeputen.

Alltid tørr med Libero.

Gravid eller nettopp født? Meld deg inn i Liberoklubben og få gratis bleieprøver i posten.
Send SMS kodeordet GRAVID til nummer 2223, eller besøk www.libero.no

